

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXXI.

OŽUJAK 1935.

BROJ 3.

ČIRO BRONIĆ:

OKLAJ—ZAGREB.

PROMINA (1148 m)

Prostirući se od jugoistoka prema sjeverozapadu, zaprema ova osamljena gora dosta maleni prostor između rijeke Krke i Čikole, odnosno između mjesta Knin i Diniš. Pa ipak uza sve to, uza svu svoju neznačnu nadmorsku visinu, zaslžuje Prominu da je posjetimo, da sa njezinog vrha uživamo u ljepotu okolnih krajeva.

Još kao dijete, gledajući sa kućnoga praga ovaj lijepi gorski kraj, osjećao sam vruću želju, da se jedamput uspnem na njegov najviši vrh. Ali eto što mi nije uspjelo u to doba moga boravka kod kuće, uspjelo mi je prošle godine, kada su naši planinari upriličili o Uskrsu posebni voz za izlet u Split. Nas dvojica izrabismo tu priliku te ostavljavajući u Kninu oko 7 sati u jutro svoje drugove, koji proljeti su za Split, krenusmo kolima kroz Knin — Vrbnik do sela Bobola. Domalo (nakon $\frac{2}{3}$ sata vožnje) napustimo glavnu cestu da se seoskim putem uputimo pješice prema cilju. Jutro ugodno, poluoblačno, izgledi lijepi — sve nam daje nadu da ćemo imati lijep, lagan uspon. Za pol sata hoda prispjesmo do gorskog podnožja, do Panić Stanova, gdje naiđosmo na nekog čobanina s puškom. Na naše pitanje, koliko vremena trebamo do vrha, odgovara nam da možemo stići ovom stazom za blago kroz $1\frac{1}{2}$ sat. Staza nas vodi uz draču i preko oštrog kamenja, tako da za $1\frac{1}{2}$ sat dođosmo istom do kote 680 m. Već na ovome usponu pruža nam se lijepi vidik naprava sjeverozapadu. S usponom postajao je ovaj vidik sve ljepši. Put kroz nisku hrastovu šumicu postaje ugodniji, pomalo nestaje i kamenja. Za kratko smo vrijeme na visini od 852 m, odakle se pruža divan pogled na more, Dinarsko Gorje i Svilaju. Polako se uspinjemo zaobilazeći razne vrtače a uz oštrot kamenje i preko škrapa, veseli da ćemo skoro na vrh. Na naše iznenadenje istom smo u visini od 1029 m. Očarani ljepotom razgleda gledamo susjedni vrh, koji je od nas udaljen još oko tri četvrti sata hoda, nadajući se da je valjda ovo bilo zadnje zamjenjivanje vrhova.

Oko podne (dakle za 4 sata hoda) stigosmo konačno na najviši vrh Promine, 1148 m. Pogled sa ovog glavnog vrha neopisivo je lijep:

na jugoistoku se proteže kao sag zelenkasto Petrovo Polje, kroz koje protječe riječica Čikola. Iznad nje je Moseć, kojeg zabilazi željeznička. Drniš na brežuljku ispod nas izgleda kao hrpa sitnih kutijica — kućica. Prema jugozapadu stere se ravni krš sve tamo do Šibenika i Jadranskog mora, koje je posuto malim otočićima, okupanima u plavilu mora i jarkom svjetlu sunca. Malo dalje se vidi Skradin s ušćem rijeke Krke. Ne možemo da se nauživamo krasota korita Krke od Knina do Skradina. Preko Krke prostiru se Kistanje, a iza njih krševita ravan prema Zadru. Pogled nam leti na otoke pred Zadrom. U pozadini ove slike kraljuje nepregledni lanac Velebita, koji kao da nas opominje da svoj pogled okrenemo prema Dinari i njezinom Troglavu, prekrasnima u snježnoj bjelini.

Sunce obasjava čitavu krajinu kao da hoće da još više uljepša i onako lijepu okolinu. Bijeli oblaci od Dinare opominju nas da je dosta razgledanja i da treba misliti na povratak. Dok smo još sjedili, eto k nama nekog čobanina, koji nas čudno gleda. Vrti se oko nas, ali neće da nam se posve približi. Raspitujemo ga za pojedine točke i vrhove, ali na sve dobijamo negativan odgovor. Čudi se našem dolasku i traži mu uzrok. Kada je čuo da smo iz Zagreba i kad je video naše karte, njegovom čuđenju nije bilo kraja. Od prevrata da nije video ovdje nikoga osim čobana. Ponudivši ga hranom, koju nije htio zbog posta jesti, oprostimo se od starca-čobanina i krenusmo s vrha. Zbog kratkog vremena nismo posjetili Bibicu Staje i izvor dobre vode, koji se nalazi na jugu, nekih 20 minuta ispod vrha. Dok smo se spremali, započeše se skupljati oblaci, koji nam doskora sakriše sunce. Teška srca rastadosmo se od ovoga kraja.

Silazili smo u pravcu sjeverozapada ispod kote 1029 m a iznad velikih i strmih stijena po kamenitom ali širokom putu. Nakon tri četvrt sata bijeli se oblaci pomiješaše sa crnim: spusti se kratka oluja. Po mokrom i sklizavom kamenju požurujemo strmo spuštanje u dolinu. Kada su nas oblaci ostavili i otišli prema Skradinu, pružao nam se je prekrasan prizor: more suncem obasjano odsjeva, a između nas i mora kiša kao prekrasan čipkasti zastor. Mislim da se ovakav prizor može doživjeti samo u primorskim planinama. Jedinstvena je to ljepota, koju se ne može naslikati. Spuštajući se lagano i sa prebačenim vlažnim ogrtačima dolazimo do Novakovića Stanova, gdje i djeca i odrasli izlaze iz kuća smijući se nama, čudnim putnicima. Naskoro smo u blizni starog, iz kamena sazidanog stupa, zvanog Ćulinu, a za 15 minuta evo nas već u prvoj selu prominske općine, u Lukaru. Kroz obzidane vinograde, tobože prečacem, dolazimo do crkvice Majke Božje, zvane Gospa od Čatrnje. Iza crkvice nalazi se zdenac sa izvrsnom pitkom vodom. Raznim poljskim

putevima stižemo do tri bunara, Osmanovići, iz kojih se Suknovci i Oklaj opskrbljuju vodom.

Sve smo bliže Oklaju, često se okrećemo da još pogledamo divno brdo, koje nam je danas pružilo toliko užitaka. Oko 5 i pol sati, t. j. za nepuna 3 i pol sata, došli smo sa vrha Promine u Oklaj. Moji se mještani čude, čemu smo išli na tako dalek put (za njih) a bez posla. Ima među njima jedan, koji je bio na vrhu i veli: »i ja sam bio na vrhu, lijepo je, ali nikad više neću gori.«

Drugi smo dan otišli na Krku, koju smo sa Promine tako lijepo vidjeli. Razgledavši električnu centralu, slapove Krke i druge interesantnosti — na što će se kojom drugom zgodom povratiti —, krenusmo poslije podne (dobro opskrbljeni sokom sa panja) kolima iz Oklaja u Knin (13 km) na voz, vozeći se čitavo vrijeme ispod naše jučerašnje ture. Po dolasku u Knin očekujemo povratak planinarskoga voza iz Splita. U veselom razgovoru sa svojim drugovima obnavljamo uspomene na uspjele izlete. Ko samo jedamput posjeti Prominu i osjeti zadovoljstvo u pogledima sa njezinog osamljenog vrhunca, taj će sigurno zaželjeti da se što prije onamo povrati. A to smo i mi želili, ulazeći u voz za povratak.

BORIS ROUBAKINE:

LAUSANNE

NEKOLIKO ISKUSTAVA IZ UMJETNOSTI FOTOGRAFIRANJA U PLANINAMA

Dozvolom autora donosimo prijevod ovoga članka, koji je izašao na francuskom jeziku u švicarskom časopisu »Les Alpes«, br. 10, 1934.

(Iz uredništva).

Mnogo se fotografira u planinama. I previše, moglo bi se reći. Izgleda, da sada ima više turista sa fotokamerom nego bez nje. Kako se je ipak unatoč savršenim aparatima kvaliteta snimaka malo promijenila?

Ne idu svi u planine, da dobiju lijepo fotografije. Pokušajmo odmah u početku, da definiramo naš predmet i da eliminiramo razne vrste fotografiranja planina, zadržavajući se samo na onima, koja su čisto umjetnička.

Bez dalnjeg ćemo pustiti po strani sve one, koji u velikoj želji za fotografiranjem snimaju svoju malu sestru na stijeni, mamu sa buketom, tetku iza krave, prijatelja sa bocom u ruci ili zaručnicu, kako silazi na dva užeta. Fotografiranje za spomen na život u planinama ne ide ovamo — to nije umjetnost. Napustimo i one, koji

hoće da sačuvaju sliku sa svoga boravka u nekom uzbudljivom kraju, koja će izazvati jezu kod ženskih članova u obitelji. Poklonimo se napokon pred znanstvenim fotografima, koji snimaju u namjeri da otkriju intimnu srž naravi: to su botaničari, geolozi, glaciolozi itd. Ali mi ih ne uzimamo u onu skupinu, kojom se želimo baviti. Kad smo sve to pustili, što nam onda ostaje? Preostaju nam oni, koji snimaju, jer na njih utječu neki pogledi u tolikoj mjeri, da bude u njima vječnu želju za obnavljanjem najljepših alpskih izgleda. Oduševljenje je ovih fotografa jako dirljivo. Ovo se uzdržava unatoč bezbrojnim razočaranjima, jer se foto u planini može usporediti sa šumom, u kojoj svako stablo može da zavara.

Ima tomu već osam godina, što sam pun oduševljenja nabavio prvi dobar aparat. Obilazio sam planine *Salvana*, *Trienta*, *Bertola*. To je bilo doba oduševljenja, opojnosti i velikog užitka. Snimao sam na stotinu slika, šesdeset ih je uspjelo, negativ je normalan. Ali među tim brojem nema više nego dvije do tri slike, koje su lijepe, kod kojih se može uživati. Kako žalostan rezultat.

»Slikar tumači, fotograf kopira« — koliko sam puta slušao tu nepravednu osudu našeg nastojanja? Ne, fotograf ne može kopirati, reproducirati prirodu. On ne može nanovo stvoriti reljef, veličinu i boje na malom komadiću sivoga papira. Sve što može učiniti, to je da nam daje iluziju te veličine, toga reljefa. To je dakle prenašanje stvarnosti. I od časa, kada se fotografija osloni na to prenašanje, mi možemo pomoći nije proizvesti iluziju onoga, što želimo. Mi smo svi samo ljudska bića i to posve različita. Mi se svi divimo prirodi, ali mi je ne gledamo istim očima. Svaki pojedinac odabire razne objekte, koji karakteriziraju ne samo prirodu nego i nasame. Dvije osobe neće nikada snimiti istu sliku. I prema duševnom stanju, u kojega smo baš zaplovili taj čas, mi ćemo izabrati takav predmet, kraj kojeg ćemo drugi dan posve neprimjetno proći. To je zbog toga što kod snimanja dolazi do izražaja artistički elemenat, ličnost, originalnost. Ima u pravoj umjetnosti još jedna druga stvar: svjesno stvaranje. Ne postoji li to i kod snimanja u planinama. Tražiti neki muzički motiv, da ga napokon izrazimo u takovom i takovom obliku, uz takovu i takovu pratnju, to je umjetnost muzičkog skladanja. Tražiti neki karakteristični predmet alpske naravi, predstaviti ga napokon u izvjesnom svijetu sa određenim prednjim dijelom i pozadinom — to je umjetnost fotografiranja. Nastavimo našu poredbu muzike i fotosnimanja. Interpretirati neki muzički komad, znači izvesti ga s više ili s manje snage, sjajno, sa stonovitim čuvstvom. Interpretirati fotografski neki pejsaž, znači prikazati ga, t. j. kopirati ga na papiru više ili manje mekanom ili tvrdom, svjetlo ili tamno.

Činjenica je, da ništa ne može uspjeti bez stanovitih principa. Postoje principi za muzičku skladbu, za izvađanje. Nažalost toga nema kod fotografiranja. Želimo li snimati u planinama i potražimo li kakvu priručnu knjigu, da nas uputi u to, naći ćemo mnoštvo djela i članaka tehničke prirode, koji govore o vremenu, osvjetljenju, pločama, o žutim sitima. Ali gdje da nađemo umjetničke principe? Umjetnost fotografiranja je nova umjetnost, njezina metodika je u nastajanju. Treba skupiti različita iskustva, da bi se iznašli principi. Neka mi se dozvoli, da započnem sa svojim vlastitim iskustvima.

Rekao sam već, da mi je od stotinu snimaka iz godine 1926. uspjelo šesdeset, od kojih su mi se dopale samo dvije do tri. Zašto tako strašan rezultat? Zar nisam snimao ono, čemu sam se divio? Nisu li i svi oni, koji fotografiraju i spremaju svoje snimke u ormari, da ih ne iznenadi čiji pogled, snimali samo ono, što ih je zadivilo? Evo razloga:

Planina je bezgranična. U njoj nalazimo i lijepo i ružno, svjetlo i tamno, veselo i žalosno. No sve što je lijepo, nije i za snimanje. Izvjesne se linije ne mogu staviti u okvir jedne slike. Izvjesno osvjetljenje, u stvari živo, izađe na fotografiji mutno. Za dobar uspjeh potrebno je, da se izabere karakteristični, istaknuti i potpuni detalj. U nekoj šumi snimat ćemo najsimboličnije drvo, na nebū najneobičnije oblake, na jezeru najljepše osvjetljenje i najjasniji odraz svijetla. Našu pažnju privlači samo istaknuti detalj. I samo nakon toga što je privukao pažnju promatrača, može da mu pruži skrivene ljepote nekoga pejsaža.

Postoje u umjetnoj fotografiji, kao i u svakoj umjetnosti, dva elementa: 1) elemenat estetski, t. j. ljepota crta i vrijednosti bez obzira na osjećaj, koji ona izaziva; 2) elemenat osjećajni, t. j. čuvstvo, koje u nama izaziva fotografija. Dva smjera dijele umjetnički svijet. Jedni vele: ljepota sama je svrha umjetnosti. Osjećaji samo brkaju pojmove čiste ljepote. To je doktrina l'art pour l'art. Na ovo odgovaraju drugi: samo se onome divim, ono obožavam, što volim. Čista je ljepota samo izlika, da se izraze čuvstva u jeziku, koji dira i očarava. To je nauka umjetničke sublimacije. Osobno me nije nikada zanimala doktrina l'art pour l'art. Kad fotografiram, ne činim to samo zbog toga, da izvedem lijepo djelo nego i zato, da pokušam probuditi kod drugih različitu skalu osjećaja.

Fotografija, umjetnost iluzija, može i mora postati umjetnost probudivanja osjećanja. Za nas alpiniste izazivanje tako rijetkih časova, provedenih gore u svijetu; izazivanje sreće počinka na pogled livade u cvijetu ili prozirnog jezera, izazivanje epske borbe protiv oluje, izazivanje napregnutog traženja jedinog mogućeg izlaza iz la-

birinta gudura. Sve to mi ljubimo, i bol i veselje; sve postaje lijepim, kad uniđe i kad ga zatvorimo u našim smiješnim škatuljicama. Planinska fotografija budi u nama moćni odjek. Ali za one, koji nisu nikada bili tamo gore, nije li ona za njih mrtvo slovo? Ima ih mnogo, koji tako misle. Mnogi govore, da su planine samo onda lijepo, kada ih oživljuje ljudsko biće pa da je stoga potrebno, da ovo bude uvijek na slici. Dozvolite mi da odlučno ustanem protiv toga mišljenja i da rečem, da se ovakove osobe treba najprije da nauče biti skromnima. Je li čovjek doista u tome kralj stvorenja, da ne može shvatiti neku krajinu, u kojoj on nije predstavljen? Kako se priroda malo brine da nas ima na svakoj takovoj slici! Samo u jednom slučaju pristaje čovjek dobro na fotografiju neke planine. To je onda, kada osjeća, u svojoj sićušnosti i nemoći, veličinu prirode, koja ga okružuje.

Ja tvrdim da se može dati osjećaj potpunosti prirode i bez primjene ljudskoga elementa. Pa i onima, koji nisu bili nikada u planini, pokazuje se sva ljepota neke fotografije i u onome slučaju, kada na njoj nema nikakvog živog bića. Postoji na svijetu univerzalni jezik, jezik linija. Kakav god bio predmet, što ga crte rišu na papiru, one za nas imaju uvijek neki očut. Jedna jednostavna crta, koju povuče neki čovjek, njegov je potpis. Neke crte stvaraju ravnotežu, izmirenje, druge opet poremećenost, radnju, gibanje. Postoje oštре crte — na pr. profil grebena Zmutt; tmurne crte — obrisi magle, koja ispunjava dolinu; crte sreće — profil sjenika ili kapelice; crte bola — svinuti borovi, čiste crte snježnog grebena, blage crte jezera, junačke crte jele ili granitnog tornja. Onaj, koji se zna njima poslužiti, može da slaže na fotografiji sve ove razne vrste crta i da stvori već prema svome ukusu, sintezu skladnu ili neskladnu, uvijek punu ljepote. Tako fotografija postaje pravim govorom.

Možda će mi se prigovoriti: »To je sve vrlo dobro, ali fotograf snima samo ono, što je pred njim, on ne može kombinirati. Hoće li imati volje da traži takove sretne izraze, kad mora da misli na tolike tehničke stvari, na svijetlo, na vrijeme, koje bježi?« Na to ću odgovoriti: »Uspjesi su istina vrlo rijetki. Zato i ima tako malo lijepih slika. Treba tražiti, mnogo tražiti, da se nađe ono, što je u isti mah i lijepo i istaknuto i osvjetljeno. Tim bolje. Svaka lagana umjetnost gubi na vrijednosti. Fotografiranje je teška umjetnost.«

Odabrati crte nije sve: postoji još i pitanje kako ćemo dobiti prostor, perspektivu. Prostor je velika ljepota u planinama. Izraziti daljine, t. j. dati i l u z i j u daljinu, jeste velika zadaća fotografije. Svi znamo da svaka slika treba da ima uvodni dio, prednji dio. On ne smije biti kakav god. Od časa, kada počnemo da analiziramo fotografiju na osnovu izražaja, moramo paziti, da ne bi crte uvodnog

dijela činile disonancu s crtama glavnog predmeta. Njihov izražaj treba da potpomaže cjelokupni učinak.

Prema broju središnjih nacrta prelaznog dijela izraz će se mijenjati u nedogled. Prikazati švicarsku kuću i bez prelaza strmu dolinu preko puta, znači stvoriti prazninu, utisak bezdne. Donijeti čitav niz prelaznih crta planine, znači stvoriti ritam, utisak povezaniosti. Ali najveća se dubina postizava crtama, koje vode izvana prema sredini fotografije. Eto, zašto su put, potok i ledenik dragocjeni: oni vode pogled u srce krajine, gdje treba — to bi bila idealna kompozicija — zapravo da se nalazi glavni predmet.

Treba reći nešto o najvažnijem premetu za fotografa: o svjetlu. U tome dijelu nailazi amater na najviše razočaranja. U tome se baš i osjeća najviše nepotpunost fotografije u poredbi prema slikarstvu. Što je to, što nas privlači u planine? To su boje. Ima li na pr. nešto ljepše od slijevanja zelenila i veselog bjelila vrhunaca s intenzivnim plavilom neba! Ali jao! Slikar može sve to prikazati na slici, fotograf radi samo sa bijelim i crnim. Istina je, postoji i foto u bojama. Ali njegova je upotreba složena, delikatna, skupa i ne daje sve boje ni izdaleka savršeno. U plamini, čovjek očaran i oduševljen, zaboravlja da se boje gube na snimci. On snima lijepo polje u cvijeću ili zeleni pašnjak sa plavom pozadinom neba. Zna se, uspjeh će biti rđav, što se može više zamisliti, jer u ovome slučaju fotografija ne samo da ne kopira potpuno — boje se gube — nego ona što više izobličuje relativne vrijednosti boja. Treba ipak dodati, da najnoviji filmovi donekle ispravljaju ove pogreške.

Fotograf treba da posve abstrahira boje. Ali kako ćemo onda dati slici svjetlo i život? Eto, ovo izgleda paradoksno: pomoću sjene se osvjetljuje predmet. Jer sve je relativno. Sva se vrijednost sastoji samo u poredbi. Ako hoćemo da izazovemo osvjetljenje, treba na slici prikazati sjenu. U ravnoteži sjene i svjetla nalazi se život.

Iz toga ćemo izvesti ovaj zaključak: Treba izbjegavati snimanje predmeta, gdje nema sunca, ali i onih, gdje nema sjene.

A sada, koja je najbolja rasvjeta, koja daje najviše plastike, najviše dubine? Uzmimo koji bilo predmet. Osvijetlimo ga sprjeda, t. j. stavimo izvor svjetlosti iza nas. Predmet će biti potpuno osvijetljen. Vidi se i najmanji detalj, ali na slici, on će biti ravan, strahovito ravan, bez plastike, bez života, a pogotovo bez poezije. Onaj, ko treba da snimi neki dokument, služit će se ovakovom rasvjjetom, koju nazivamo rasvjetom sprjeda. Ali tko hoće, da dobije umjetninu, taj treba da je izbjegava kao kugu.

Zamislimo sada da se izvor svjetlosti okreće oko našeg predmeta. U koliko se on udaljuje od nas, utoliko vidimo da nastaju jače sjene na izbočenijim mjestima predmeta. Svaka i najmanja neravnina

nosi sa strane svoju sjenu, veću ili manju, već prema jačini izbočine i visini izvora svjetla. To je rasvjeta sa strane. Takova rasvjeta daje vrlo dobru plastiku planinama, ledenicima, kućama. Ali i njoj nešto nedostaje; postoji još i bolja rasvjeta, koja pruža maksimum plastike, jasnoće i dubine. Evo odmah primjera. Postavimo izvor svjetlosti ispred nas a iza objekta, kojeg želimo fotografirati. Dobivamo protusvjetlo, koje je najbolji način osvjetljenja nekog predmeta. »Nesmisao«, reći će neki, »predmet će biti sveden na običnu siluetu.« Nipošto. Jer je izvor svjetlosti — sunce — obično dosta visoko, tako da svjetlo — i u protusvjetlu — pada na vrlo veliku površinu predmeta. I ovo se svjetlo lagano odrazuje od svakog predmeta, makar on bio i slabo sjajan, sipajući hiljade srebrnih zraka, ispremješanih sjenama, koje se pružaju našemu pogledu. Time se postizava neobična raznolikost plastike i vrlo jaka rasvjeta. Poznato je naime, kako sve sjaji u planini: ledenici, snijeg, jezero, bujica, krov sjenika, rosni pašnjak, lišće mladoga drveća. Čim ima na snimci, zahvaljujući protusvjetlu, sunčevog odraza, slika postaje življia nego najbolje fotografije, snimljene u drugoj rasvjeti.

Kod protusvjetla nastaje još jedno pitanje, a to je pitanje atmosfere. Atmosfera, u kojoj sve tamo dolje pliva, nije srećom potpuno prozirna, ona je uвijek više ili manje maglovita, što daje nekom pejsažu s mnogo crta veliku dubinu. Pogledajmo, kako je sa maglom, koju vidimo za lijepih proljetnih i ljetnih dana. Sa suncem iza nas, slojevi magle izgledaju ružičasti, smedasti pa će i planine, koje se u njima kupaju, biti na snimci blatne i tmurne. Naprotiv, kakova je magla u protusvjetlu? Kako izgledaju Alpe od Vaudovise i one od Savoje za rana sunca? One su neobično rasvjetljene, plavkaste. Na fotografiji postaju neobično i rijetko prozirne. Još će mi netko reći: »Da, ali one se skoro ni ne vide!« To je tačno. Samo se naslućuju. To im i jeste prava vrijednost: stvoriti na fotografiji neograničenost, neizvjesnost, učiniti da posmatrač sanjari. Stvoriti atmosferu ljupkosti, to je ono, što su sve umjetnosti nastojale. U muzici su ženjalni skladatelji izbjegli klasičnim principima jasnoće i stvorili duševna stanja do tada nepoznata. Chopin, Brahms, Debussy radili su često u neodređenom i neograničenom. Slikari impresionisti, kao što im samo ime kaže, daju impresiju nekog pejsaža, daju posebnu atmosferu, koja se više ističe nego sam pejsaž. Fotografiranje je jako mlada umjetnost, koja upravo izlazi iz perioda jasnoće i nježnosti. Zato se je i rabila toliko rasvjeta sprjeda a tako malo ona u protusvjetlu. Ali sada se radi o tome da se stvori umjetnina. Treba da posmatrač sanjari i zbog toga ne bojmo se neograničenog na fotografiji, napose neodređenosti magle, koja je tako ugodna u protusvjetlu.

Foto: Dr. R. Šimonović

DONJI I ZAVRSNI DIO DREŽNIČKOG KENJONA

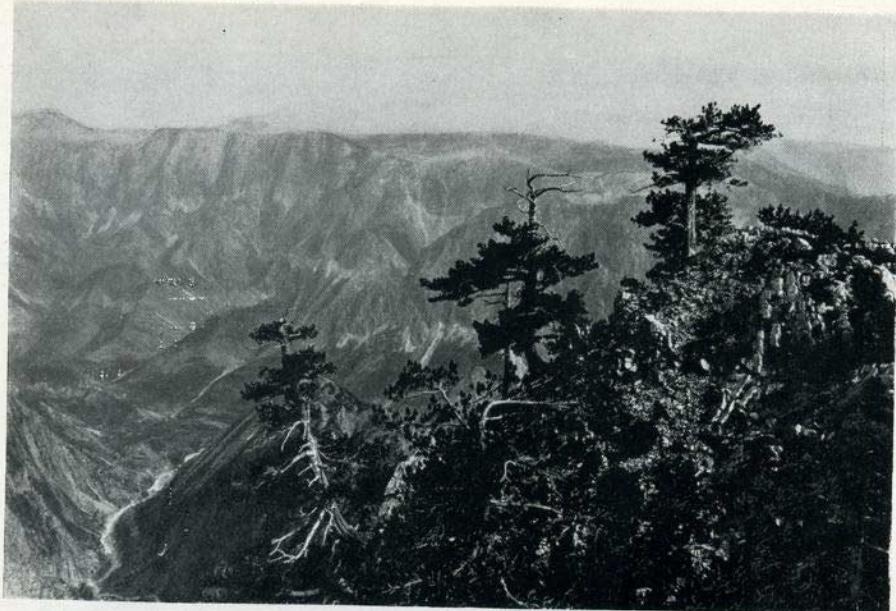

Foto: Dr. R. Simonović

BOROVI (*PINUS LEUCODERMIS*) NA IVICI PROVALJE ISPOD VLAINJE
NA ČABULJI

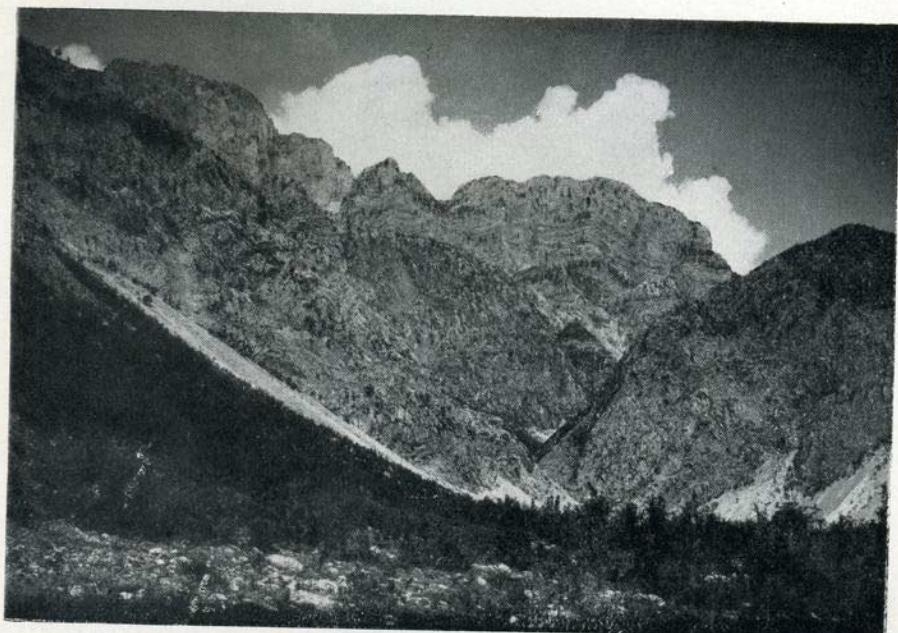

Foto: Dr. R. Simonović

STRMOGLAVNICA NA JUŽNOM RUBU ĆVRSNICE

Da zaključim poglavje o svjetlu: treba nastojati da svaki lijepi predmet bude po mogućnosti osvijetlen u protusvjetlu ili bar u svjetlu sa strane, nikada sprijeda. Teškoća je u tome što protusvjetlo ne možemo naći svagdje i svagda. Sigurno je, ponavljam, da je fotografiranje teška umjetnost, koja zahtijeva mnogo strpljivosti — u tom je baš njezina vrijednost.

Već sam rekao, da snimam u namjeri da izazovem čuvstva. Čini se da je svaki prizor iz prirode kristalizacija čuvstva. Ako sunce, plavo nebo, oblaci po lijepom vremenu, ako cvijeće izazivaju u nama osjećaj veselja i sreće, naoblaćeno nebo, tmurno ždrijelo, raspelo, magla, svinuto stablo izazivaju osjećaj melankolije, боли. Svako je čuvstvo, pa bilo ono i žalosno, u umjetnosti uzvišeno. Zato se kod snimanja ni ne ograničujem samo na sjajne efekte, nego pokušavam da uhvatim koji bolni izgled alpske krajine. Ne odbacujem ni takovu rasvjetu, koja je jednaka nuli (*l'éclairage zéro*), t. j. rasvjeta bez sunca, difuzna. Za vrijeme ovakove rasvjete sunce je kao kakova svjetla mrlja. Ovakovo udaljeno svjetlo izgleda na neki način kao izgubljeni raj i djeluje na nas da osjećamo svu žalost crne krajine. Fotografska šetnja po ružnom vremenu nije baš tako posve neplodna. Blijedo sunce, što prodire kroz oblake, moći će da pruži nešto lijepo, naravno uz uvjet da bude nadopunjeno drugim elementima: iskriviljeno drvo ili raspelo spadat će dobro u okvir te slike, što će se lijepo vidjeti u čitavom štimungu. Naprotiv bi samo raspelo pružalo vrlo neugodan nesklad pod vedrim nebom. Izražajnu a često i vrlo lijepu snimku dati će krajina sa snijegom iza izlaza ili prije zalaza sunca, i to zato što će nebo, već ili još rasvjetljeno, bacati nekoliko plahih odraza na tmurnu površinu. Stoga od časa, kada smo se počeli baviti fotografijom kao umjetnošću a ne kao zanatom, od toga se časa ne trebamo bojati da žrtvujemo velike površine kako bi ostale manje jače oživjele: tako karakteristična silhueta nekog stabla, sjenika ili kapelice, pa i onda, ako je neprozirno crna i bez detalja u prednjem dijelu slike, može uz zgodno rasvjetljenje pozadine da izazove izvanredan učinak.

A sada da u kratko ponovimo. Mi smo iznašli u fotografiji više vrlo važnih faktora: 1. crta, njezina ravnoteža, njezin izraz; 2. perspektiva, t. j. dubina, puna vrijednost objekta; 3. rasvjeta, traženje protusvjetla; 4. izraz sadržine, atmosfera emocije.

Kako je teško sve to naći ujedinjeno i složeno u prirodi! Ali broj njezinih izgleda jeste beskonačan. Prema kraju, vremenu, godišnjoj dobi naći će se svi ti elementi potrebni za dobru snimku. Kada se uz mnoge nalaze i gubitke shvati istinitost ovih principa, neće trebati više razmišljati kod hvatanja pogleda. Duh nesvjesno odabire u čitavom toku posmatranja. Ali da uzmognе pravedno

odabrat, potrebno je prije svega da usvojimo potrebu izvjesnih pravila, koja ne padaju odmah svima u oči.

Podimo sada na jedno kratko putovanje kroz prostor i vrijeme. Ima krajeva, koji su više ili manje bogati na fotografskim mogućnostima. Jezero je neizmjerno vrelo izvanrednih motiva. Ravan je isto tako krasna, s manje efekta u rasvjeti, s više u izražaju: lijepo drveće, crkve, žitna polja. Manje je zahvalno osrednje gorje, visine oko 400—1100 m. Drveće u nizini kao i ono na bregovima malo je karakteristično. Više gore, od 1100—1700 m., prostire se pojaz gorskih naselja i šuma. Ovdje je neizmjerno bogatstvo. Livade, gdje bliješte cvijetovi, jelova šuma, gdje se rub grana blista ljupko od prozirnosti, sjenici i osamljena stabla — sve je to neobično fotogenično. Putevi su jednako korisni, jer vode pogled prema sredini slike. A ako odaberemo put, koji vodi prema horizontu, tada dobijamo utisak, kao da je put otvoren u beskrajnost. Brzice se vrlo lako snimaju, naročito su lijepi, kada svjetlucaju. Slapovi naprotiv rijetko uspijevaju, jer je gibanje vode i suviše brzo.

Nastavimo sa usponom. Kad smo jednom ostavili pojaz šumâ i sjajnih motiva, koji okružuju vrhunce, naći ćemo se na visokom pašnjaku, koji je sam po sebi malo fotogeničan. Treba sjenika, pastira, blaga pa da pašnjak oživi. Povezanost trave i bijelih vrhunaca bila je do nedavna upravo nemoguća, jer filmovi i ploče nisu bili dovoljno ortohromatski. Kada se usred alpske krajine skriva diskretno oko kakvog planinskog jezera, to je za fotografa rijedak dobitak. Jezero nam pruža motive neobične ljepote i onda kada se u njegovom ogledalu odrazuju okolni vrhunci, kao i onda kada se mreška na vjetru.

Pojas gromača i morena dobar je samo da izazove ideju pustoši: naprotiv, područje ledenika bogato je na raznim mogućnostima. Takovi su i uglovi stijena, provalije.

U visokim planinama s uzlazom raste i teškoća iznalaženja lijepih objekata: rasvjeta je jača, kontrasti su snažni. Na vrlo visokim vrhuncima nema skoro nikada glavnog predmeta — same planine. Sa visine od 4.000 m. vrhunci su često suviše udaljeni, a da bismo ih mogli zbilja umjetnički prikazati na fotografiji. I panorama, kolikogod interesantna, rijetko je lijepa.

Još više, postoji samo nebo; a nebo u planinama je uvijek čudnovato izražajno. Umjetnik će tu moći da nađe raznolikost simbola svih svojih osjećanja: kumulus je izazivač lijepog vremena, ljetne vrućine, slatke bezbrige; kule olujnih oblaka tako su puni destruktivne snage u skrivenom stanju. Bezbrojne ovčice, tajanstvene ribe prelaze u jednom jedinom traku preko čitavog neba. Oblaci daju fotografiji gibanje, oni stvaraju i dubinu neba, koje im služi kao

pozadina. Snimajmo ih u protusvjetlu, naročito ribe, koje su tako veličanstvene prozirnosti.

Napokon dolazi magla, koja je u svim oblicima neizmjerno podesna za onoga, koji zna da je upotrijebi. Drvo, stijena uvijena u maglu daje jaki utisak nestvarnosti, tajanstvenosti, fantastičnosti. More je oblaka u protusvjetlu odlično. Osobit i rijedak učinak izaziva laka maglica, koja obavija šumu visokih jela. Njega stvaraju zrake i sjene izražene u magli. Uostalom sve zrake, koje se vide u daljini, na pr. između dva oblaka pred večer, jesu veoma fotogenične.

Pogledajmo sada godišnje dobe. Princip, koji nas pri tome vodi, jest ovaj: što je sunce više, rasvjeta je ravnija i nepovoljnija. Zato je i zima najpogodnija; to je i zbog toga, što je priroda u to doba odjevena u vrlo fotogenično ruho: u snijeg. Zimi se postizavaju najljepši efekti svijetla i najljepši dekorativni efekti: snježni kristali, protusvjetlo meko ili sjajno, produžene sjene jela na prostranoj bjelini.

Proljeće je što se tiče samih učinaka manje povoljno. Sunce, više na nebu, širi jače svjetlo. Snijeg nema više gustoću lagalu, zračnu kao zimi. Otapa se, naliči na sadru i nestaje u mrljama, koje ga nemilosrdno probadaju crnom travom, što se okolo pojavljuje. Ovaj se zadnji nedostatak nastavlja sve do srpnja, ako pratimo otapanje snijega u planinama. Naprotiv proljeće obiluje bezbrojnim i izražajnim sujet-ima, jer je proljeće sjajan simbol obnove u svim stvarima. To je žalosno doba jugovine, zime, koja umire, sa blatnim putevima ispod drveća bez lišća. Zatim herojsko doba cvijeća, koje se bori sa snijegom, Šafran, soldanelu, šumarica. Napokon lako obilje svibnja i lipnja.

Ljeto u niskim planinama nije fotogenično. Po danu je rasvjeta vrlo živa; zato idimo rano, vraćajmo se kasno, snimajmo u protusvjetlu. Na ledenicima nalazimo baš najljepše motive. Ledenici proživljuju još jedamput snijeg, koji je otišao. Oni svijetle, oni odrazuju svjetlo, tu potočići opisuju na hiljade zavoja. Polovina srpnja, kolovoz, to je najljepše doba ledenika sa stanovišta fotografije.

Jesen je doba, u kojoj je najteže fotografirati, doba, kada izgledi mogu biti najoriginalniji, najprivlačiviji. To je doba oluja. Jezero i nebo nisu nikada osobito lijepi, a za vedrih dana maglovita atmosfera je rijetke kakvoće. Rasvjeta je stalno izvanredna, jer je sunce nisko.

Bilo bi toga još mnogo da se reče o umjetničkoj fotografiji u planinama: o kontrastima, o boji papira itd. Ako nam je izražaj cilj fotografije, onda moramo uvjek složiti predstavljanje sa predmetom. Zato nikada ne valja rabiti žućasti papir za snijeg, čija je

karakteristika čistoća. Ne smije se uzeti ni blagi papir za tvrdoču visokih planina. Nikada sjajni papir za baršunaste pašnjake i šume

Pokušao sam da opišem svoj fotografski ideal, ideal, kojemu težim, kojega neću nikada doseći. Mi i treba da imamo vrlo visoki ideal, da bi bar tako njegovo ostvarenje, i ako nepotpuno, bilo što veće. Naša je umjetnost najbogatija od svih. Ona je u isto vrijeme i najiskrenija. Nema u njoj ništa konvencionalnog, onog strašnog konvencionalnog u svim školama literature, glazbe i slikarstva. Nema ovdje ispraznih formula. Kod fotografiranja reproduciramo u oblicima, koji nam se čine najljepši i koji bude naše oduševljenje. Fotografirati znači oduševljavati se, znači jače živjeti, znači dati najbolje što čovjek ima u sebi. To znači i tražiti ljepotu u svijetu, kojega mi u ostalom često ne poznajemo, jer ne znamo da gledamo ono, što nas okružuje. Ali čuvajmo se ropskog kopiranja prirode. Za to uopće nismo ni sposobni. Treba da stvaramo neko stanje duševne ljepote, neku rijetku emociju. Imati emociju znači stvarati. A fotografiranje je umjetnost — stvarateljica.

Preveo Ing. N. Stivičević.

Dr. KARLO BOŠNJAK:

ZAGREB

ČABULJA PLANINA

Malo botanike.

Prema kraju godine 1905. ne malo se iznenadili botanici po zvanju. Te naime godine mjeseca studenoga Dr. A. Degen, mađarski botanik, ponosno objavljuje, da je iste godine a u mjesecima srpnju i rujnu nesumnjivo utvrdio za Balkanski poluotok, odnosno čitavu Europu, jednu novu biljku, jedan do tada nepoznati grm iz familije Ružičnica. Toj biljci, tomu grmu daje on odmah i ime. Krsti je imenom *Sibirea croatica* po njezinom prvom nalazu pod vrhom Velinca (1023 m.), na sjever od Karlobaga u Hrvatskom Primorju. Međutim tu u Velebitu pod vrhom Velinca nije ju prvi otkrio sam Degen u mjesecu srpnju, nego već u lipnju njegov botanički preparator Stjepan Kociš, dok je Degen njegov nalaz samo provjerio i utvrdio tek mjesec dana kasnije, to jest u srpnju.

Skoro istovremeno, ali bez znanja Degenova nalaza, nalazi istu biljku, grm, u mjesecu rujnu iste 1905. godine u Hercegovini i O. Reiser, kustos i ornitolog Sarajevskoga muzeja, na Ošljaru u planini Čabuli. Svoj nalaz saopćuje Reiser Degenu i tako ovaj može u studenom sa Kociševim nalazom i svojim iz Hrvatskoga Primorja zajedno objaviti i Reiserov nalaz iz Hercegovine.

Do godine 1923. Velebit u Hrvatskoj i Čabulja planina sa Ošljajrom, a kasnije i Crvenim Stijenama pod Velikom Vla jnjom (isto u Čabulji) jedina su do tada poznata nalazišta Hrvatske Sibireje. Te godine dodao sam im ja još dva nova iz planine Čvrsnice u Hercegovini.

Ti nalazi spomenutog grma kod nas, mogao bi sada netko upitati, zar su zbilja tako važni, da ih pisac ovako detaljno iznosi? Jesu i to baš poradi toga što hrvatsku Sibireju ne nalazimo nigdje drugdje u Europi nego samo u našim krajevima. Hoćemo li, da je još gdje drugdje ugledamo, valja nam poći daleko, daleko, više hiljada kilometara na istok, čak tamo u centralnu Aziju do Altajskog gorja i do Tienšana. Zar ne lijep terenski razmak, ali i još ljepši skok za jednu biljku: iz centralne Azije do Hrvatskog Primorja, odnosno hercegovačkih planina. I naš razmak od Velebita do Čabulje već je zamjeran, ali ipak samo jedan mačji skok u prispolobi sa onim iz Tienšana do Velinca, odnosno do Ošljara i Crvenih Stijena. Ovdje se i nebotaničaru od sebe nameće pitanje, kako je to moguće i kako se tumači ta činjenica?

Da ne mučim na dugo svoju turističku braću botaničkim izlaganjima reći će im u kratko, da je *Sibirea croatica* relikt, zato statak iz one flore, koja je u pradavnim vremenima, u takozvanom tercijeru pokrivala suvislo kopno današnjega balkanskog poluotoka i centralne Azije. Poslije tercijera odnos mora i kopna, njihov smještaj i oblik u današnjoj Europi i Aziji, zajedno sa klimatskim prilikama, u toliko su se izmijenili, da su te promjene mogli preživjeti do danas samo veoma rijetki, osobito otporni individui kako faune tako i flore i to u osobito povoljnim ekološkim prilikama. Takav jedan tvrdoživ i naša je *Sibirea croatica* sa svojom azijskom sestrom *Sibirea laevigata*. Svjedok je ona onih iskonskih vremena i dogadaja, kada zemljom još nije gazio čovjek. A ovo je, mislim, i vremenski jedan zadivljujući skok jedne biljke. Dakle svakako interesantan grm, koji zaslužuje, da barem ovako usput bude predstavljen hrvatskim planinarima u cilju, da saznađu kakova im sve pa i botanička blaga krije otadžbina.

Stari natpis.

Poslije ovoga botaničkoga uvoda bit će jasno, kako je i na mene snažno djelovalo Degenovo, odnosno Reiserovo nalaženje. Odlučio sam, da će svakako u Hercegovinu, na Ošljar u Čabulji, ne da provjerim Reiserov nalaz, nego da kao botaničar uživam na pogled živoga tercijernoga relikt-a kao turista da okrijepim i tijelo i dušu u božjoj prirodi. Svoju odluku mogao sam izvesti tek 1920. a ponoviti je 1923.

Ponoviti velim, jer 1920. nisam našao u Čabulji onu, koju sam tražio. Turistički su obje ekskurzije uspjеле, ali botanički tek druga, ona iz godine 1923., kada sam dugo željkovani grm doista našao na Crvenim Stijenama pod Velikom Vlajnom u Čabulji. U mojim spomenama danas i prva i druga ekskurzija slike su se u jedno, pa će takav biti i njihov prikaz.

Prvi moj izlet na Čabulju bio je uopće prvi u hercegovačke tako interesantne planine. Išao sam onamo u društvu tek jednoga svoga učenika, mladoga sedmoškolca realca Milivoja Bogdanovavića. Situacija ni malo zavidna. Trebalo je zato već prije dolaska tamo naći neko prvo uporište, neku sigurnu polaznu točku u onom meni posve nepoznatom kraju i narodu. Posredovanjem sarajevskoga profesora Jabolnovića sve sam to našao u gostoljubivoj kući drežničkog župnika, kojima obojici i ovom zgodom neka je moja najdublja hvala.

U samu Drežnicu Donju, gdje je i katolička župa, stigao sam na 1. kolovoza, razdragan divnim slikama Neretvinoga defilea, koji se tamo od Jablanice do stanice Raška gora ukopao među planine: Čvrsnicu i Čabulju desno i rastrgani Prenj lijevo. I prije sam već tuda željeznicom prolazio, ali uvijek, i prije i sada pun nekog strahopočitanja pred surovom, ujedno i veličanstvenom prirodom, na pogled koje sam se i prije i sada osjećao tako malenim, tako sitnim. Izlazim na stanicu. Samo mjesto — Drežnica Donja daleko je još dobr'a pola sata. Sa stanice ga ne vidim, ali zato čujem šum Drežanke, kako se žuri, da se što prije bar nekako smiri u valovima zelene Neretve. Kao i druge omanje hercegovačke stanice u kolovozu i ova je omarna i pusta. Ipak je ne ostavljajmo prebrzo, jer ne znamo, što nas čeka vani, kad napustimo njenu svjetlu i treptavu sjenu, a onda ima tu u njezinoj blizini još nešto, što vrijedi pogledati prije, nego li zakoračimo u pripeku Drežničkoga kenjona. Nije daleko, tek kakovih stotinjak koračaja pod brdom, desno od stanice.

Tu u samoj živoj litici vidi se cirilskim pismenima usječen jedan stari napis, koji se točno čita i izgleda u latiničnoj transkripciji ovako:

† Vaime oca i sna i s
tago dha. Ase dvorъ voe
vode Masma i negoviju
sinu Radoslva i M
roslva. Se pisa rabъ
Bzi i stago Dmit
rije u dni gdna kral
a ugarskoga Loi
ša i gna bana bosanъ

skoga Tvrđaka. Tko
bi to potrčao da je
proklet u očem i s
nom i svetim dhom.*)

Napis je tu. Na stotine godina on je preživio i dvor — valjda iz drva sagrađen, jer mu danas nema ni najmanjeg traga — i vojvodu Maksima i njegova dva sina Radoslava i Miroslava. Potro se dvor a potra se u narodu i sama spomen o njegovim gospodarima. Tek napis je tu, da nam kaže, da je ovde negda postojao gospodski dvor, sagrađen u vrijeme vladanja (1342.—1382.) hrvatsko-ugarskoga kralja Ljudevita I. Velikoga (Loša u napisu), dakle savremenika srpskoga cara Dušana Silnoga (1331.—1355.), i bosanskoga bana Tvrđka I., šure Ljudevitovog i mlađega brata njegove žene Jelisave, kćeri Stjepana Kotromanića. I tako ovaj napis ima i izvjesnu historijsko-političku važnost za prilike, u kojima su se Bosna i Hercegovina nalazile u drugoj polovici XIV. stoljeća.

Drežnički kenjon (engl. canyon).

A sada, ako i otežući, ostavimo stanicu i protukavši se između nekoliko ograda, zađimo u istočni, donji i završni dio Drežničkoga kenjona. Na prvi pogled ništa baš tako osobita. Kenjon je tu nešto poširi sa malom kao ravnicom, posred koje se neslikovito, kao šaka na oko, sama o sebi i izložena svim vjetrovima smjestila pučka škola; lijevo i desno brda, ako i imozantne visine (oko 1300 m.), običnih već mnogo puta viđenih linija; pred nama na po sata desno na gorskom pristranku Drežnica Donja sa crkvicom, iza koje se izdiže u pozadini naočiti vrhunac Strop (1231 m.). U toj kenjonoj prvoj slici on je jedini, koji je planinski lijep, ali ujedno on je, koji presijeca i zatvara daljnji pogled u kenjoj navraćajući svojom trupinom Drežanku iz smjera zapadno-zapadno-sjevernoga u skoro čisti zapad. Istom iza ove okuke ukazuje se kenjon u svojoj strahovitoj ljepoti.

Drežnički kenjon tektonskoga je podrijetla. On je prodorna pukotina, erozijom voda Drežanke i njezinih pritoka po vremenu produbljena i proširena, koja gigantska pukotina skoro okomito razdvaja planinske mase, koje u glavnom u lancima i kosama teku od sjevero-zapada k jugo-istoku, dok je njezin smjer malo ne čisti

* Ovaj zanimljivi napis prvi je još 1889. publicirao dr. Ciro Truhelka u »Glasniku zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini«, Sarajevo. God. I. Knjiga III. a slikao ga je god. 1912. i naš planinarski Nestor, zasluzni Dr. Radivoj Simonović.

istok-zapad tako, da se u nju sa sjevera nagledavaju vrhunci Čvrsnice a sa juga oni Čabulje. Tu je od sjevera najprije već spomenuti S t r o p, pa dalje prema zapadu S t r m o g l a v n i c a (1768 m.), C r n i v r h (1662 m.), G r u d e (1559 m.), B o r o v a G l a v a (1501 m.), K a r a u š a (1567 m.), a od juga u Čabulji M e d v e d (1679 m.), V e l i k a V l a j n a (1780 m.) sa C r v e n i m S t i j e n a m a (1518 m.), O š l j a r (1682 m.), T i m o r a c (1606 m.), S p a s o v K u k (1485 m.), da samo neke glavnije spomenemo, koji se poput mrkih stražara ustobočili s jedne i s druge strane kenjona. Svi su oni kao i sav kenjon izgrađeni iz v a p n e n c a: u donjim slojevima j u r a a g o r e k r e d a.

Od ušća Drežanke u Neretvu pa do R a s k r š ā a (circa 1200 m nadmorske visine), kenjonove najzapadnije i izlazne iz njega točke, gdje se stiču i križaju putevi iz Drežnice Gornje, Bogodola, Potkletčana, Blidinja i Donjih Bara, kenjon je u zračnoj liniji dug kakovih 20 kilometara, dakle otprilike onoliko, koliko je dalek Samobor od Zagreba. Strane njegove od Čabulje nisu tako okomito strme kao one od Čvrsnice. Čabuljine su nešto položitije, zelenije i šumovite, jer su okrenute k sjeveru, pa zato i manje divlje, dok su one Čvrsničine skoro okomite, sure, gole i razderane.

Kenjom protiče D r e ž a n k a, oveći potok, koji redovito ne presušuje, što se ne može reći za njegove kratke pritoke, većinom vododerine, koje se strmo ruše s desna i s lijeva. Spomena su ipak vrijedni s lijeve strane potok R a d o b o l j a, čiji su izvori u Strmolagvnici a s desne V e j a i L e d e n i c a, potoci, koji izviru pod Velikom Vlajnom, a čije izvore rastavljaju jedne od drugih Crvene Stijene.

U cijelom kenjonu svega su dva ne baš brojna ljudska naselja: D r e ž n i c a D o n j a sa katoličkom župom, crkvicom i školom, nastavana u većem dijelu katolicima i D r e ž n i c a G o r n j a, više muslimansko selo sa drvenom džamijicom, udaljena od Drežnice Donje kakovih 14 kilometara. Slaba ova napućenost kenjona ne začuđuje, jer je u njem za kulturu podesna zemljišta veoma malo i što ga ima, samo je velikom mukom i trudom oteto mačuhinskomu tlu. Bez Drežanke i njene vode bila bi u onom kamenju i onoj strahovitoj pripeci svaka ratarska kultura nemoguća. Drežanka je tamošnjemu pučanstvu i otac i majka. Ona je, koja ih hrani kukuruzom iz godine u godinu. Ali zato treba i vidjeti, kojim se marom i ljubavi svaka tako reći kap njezine dragocjene tekućine čuva i kulturnomu zemljištu privodi. Odmah ispod svojih izvora a površi Drežnice Gornje uhvaćena je ona i svedena ili u primitivne drvene žlijebove ili u kamenite jarke, iz kojih se po ustanovljenom redu i potrebi u određeno vrijeme dana ili noći kroz izvjestan broj sati opet manjim žlijebićima i jarčićima

dovodi do svakoga pojedinoga komadića kulturne zemlje, da je natopi i oplodī. I kada čovjek u onoj kamenoj i užarenoj pustoši gleda ove primitivne vodene naprave i sveže kukuruzno zelenilo, i nehotice ali nužno dolazi do zaključka, da te naprave nisu umjeće naših vremena, već da su to prastari uređaji, stari tisuće i tisuće godina, koje su ljudska pokoljenja predavala u baštinu jedno drugomu onako, kako ih je sudba jedne za drugima bacala u taj sušni, negostoljučivi kraj.

Tko hoće da pravo upozna, što su Drežnički kenjon i nepodnosiva sunčana pripeka, koja u njem za ljetnih mjeseci do smušenosti muči ljude i životinje, taj neka u nj zađe, recimo, u drugoj polovici srpnja ili početkom kolovoza i neka ga svega prođe, s kraja na kraj onako, kako sam u njega zašao ja i prošao ga sveg. Ono, što u njemu bude našao, što rođenim očima bude video i na svojoj vlastitoj koži osjetio podučit će ga, što je Drežnički kenjon i uvjeriti, da u njemu nikako drugačije ne može ni biti. Ne može biti, ako se uvaži, da se od ušća Drežanke u Neretu do Drežnice Gornje kenjonova nadmorska visina kreće otprilike između 150—250 m, a širina njegove baze između 100 i 500 m, dapače često i ispod 100 m, da je kenjon čitavom svojom dvadeset-kilometarskom dužinom okrenut k istoku i da ga sunce pali i prži malo ne od jutra do mraka, da je oivičen i zatvoren više sa sjevera nego li od juga nebotičnim vrhovima, visokim do blizu 1800 m i ne rijetko skoro okomitim a nedoglednim liticama tako, da razlika između gledaočeva stajališta i skrajnje stijene nad njegovom glavom zna katkada mjeriti i 1600 m, kao na pr. u partiji pod S tr m o g l a v n i c o m; i da se sve to i kenjon i mi na njegovom užarenom dnu a pod bliјedim od žege nebom bez i jednog čuha bilo kakova povjetarca nalazimo u kršu i to daleko na jugu, u hercegovačkom kršu. Sve ovo podučit će ga, što mora da podnese onaj, koji je toliko drzovit, da ljetom zađe u Drežnički kenjon i prođe ga od jednoga kraja do drugoga.

Učinio sam to jedamput sasvim, od Raskršća do Drežnice Donje, a nisam morao i drugi puta samo na pol, jer sam morao. Prvi puta više kao turista a drugi puta više kao botanik, da se poradi Sibireje popnem koritom potoka L e d e n i c e na Crvene Stijene pod Velikom Vlajnom u Čabulji. Nije mi žao i ako sam na časove, mučen strahovitim pripekom, skoro zdvojno pogledavao na daleki, plavičasti Strop nad Drežnicom Donjom. Prolazili su sati a ja kao da mu i ne prilazim bliže. Nikada ga dublirati, nikako obići! Ipak, nije mi žao. Vidio sam prirodnu krasotu, jedinu svoje vrsti u našim krajevima. Drežnički je kenjon jedan i nema para. Ni S t r m e n i c a u D i v i Grabovici nije što je S t r m o g l a v n i c a u Drežničkom kenjonu. Drežnička pro-

dorna pukotina doista je grandijozna u svojoj surovosti, grandijozna u nepristupačnim, osobito od strane Čvrsnice, komovima, koji do najveće izražajnosti dolaze baš u Strmoglavnici, grandijozna u vrhuncima svoje sjeverne vrtoglavе ivice, koja prijeti mukotrpnому turistu i botaničaru, da će mu se survati na glavu — malenkost — iz visine od kakovih 1600 metara.

Ova velika visinska razlika u kenjonu razumljivo uvjetuje i razlike u flori kenjona dna, njegovih strana, njegove ivice. Na dnu samoga kenjona daleko, sve tamo do Drežnice gornje, susrećemo više manje brojne zastupnike mediterana, tako na pr. u donjem dijelu kenjona: *Centaurea calcitrapa*, *Carthamus lanatus*, *Ficus carica*, *Punica granatum*, dalje gore po njegovim k jugu okrenutim stranama elemente krških kamenjara i krških šuma, dok mu protivne sjeverne strane više spadaju u montano područje miješanih šuma, a ivicu mu krase već i pravi subalpinci. I tako bude, da nam se u kenjonu do nogu nade *Inula candida*, *zečevo*, u svojoj bijeloj pusti i zamiriše *Salvia officinalis*, kuš, dakle pravi mediteranci a da u isto vrijeme nad našom glavom u *Tisnu* pod Ošljarem u Čabulji cvjeta pravi planinac, zvijezdoliki *Leontopodium alpinum*, *runolist*. Ove botaničke neobičnosti doista su moguće samo u ovako dubokoj, hercegovačkoj, tektonskoj pukotini, kakova je Drežnički kenjon.

(Svršit će se)

BORIS REGNER:

SPLIT

PIONIRI PLANINARSTVA U SPLITU

Planinarstvo u današnjem smislu (kao kulturan, duhovni pokret) je mlado. Kroz duge vjekove, planinama su krstarili samo pastiri, lovci, kriomčari, prelazile su ih vojske, trgovачke karavane. Ali vrhovi, maglom oviti, snijegom zasuti, vrhovi, šibani vjetrom; munjama bijeni, ostali su čovjeku dugo tudi. Primitivnoj psihi tadašnjeg čovjeka planina je bila stjecište nepoznatih nadnaravnih sila; duboki naslijedeni, atavistički strah držao je čovjeka daleko od najviših točaka zemaljske kore, što tako smiono, uzneseno strše k eteru.

Trebalo je da u čovjeka zađe želja da upozna svoj globus; trebalo je da ga počne osvajati; da iz njega istjera magle svoje vlastite fantazije. Kad su kontinenti i okeani pali žrtvom ljudske želje za znanjem, kad je globus već bio izmjerен, izvagan, kad je bio u vlasti ljudskoga duha, tada su i posljednje točke zemlje, gdje nogu ljudska ne bijaše još stala, a to su vrhunci visokih gora, počele redom da padaju pred ljudskim osvajanjem. Osvajanjem, u

pravom smislu, pošto su se ogorčene borbe vodile oko osamljenih kamenitih divova. Herojske borbe u kojima je ne toliko ljudska fizička snaga, koliko ljudski duh pobjeđivao. Planinarstvo je jedna strana ljudske djelatnosti, kojoj se posvećuje isto toliko pažnje, koliko bilo kojoj drugoj — ali malo je ljudskih pokreta, koji bi od svojih pripadnika bili toliko uzdizani, toliko idealizovani. Ogromna jedna snaga leži u planinarstvu. Od Jean Jacquesa Balmata, skromnog kopača kristala iz Chamonixa i Saussure-a, koji su prvi stali na Mont-Blanc, pa do Edvarda Whympera, koji je nakon duge borbe osvojio Matterhorn i do današnjih smionih osvajača Himalaje — sve su to ljudi nosioci jedne ideje, sve su to borci, šampioni, na palestri napretka.

Skromne su naše planine, skromne su naše prilike, skromni su i nezapaženi bili i počeci toga kulturnoga pokreta u našem gradu.

I kad se čovjek zanese malo u povijest planinarstva uopće, i kada u duhu reda sve potresne faze razvitka toga pokreta i kada u duhu gleda njegove korifeje i njihova djela — pada mu na um, da i planinarstvo našega grada imade svoju povijest i svoje ljude. I kod nas je bilo ljudi, koji su u kamenito naše tlo prvi ubacili klicu planinarskog pokreta i pripojili naš grad i u tom pogledu općoj kulturi.

Splitski će planinar, ako posjeti lugarnicu na Mosoru, kao prvu stvar valjda, uzeti spomen-knjigu te kuće u ruke i kratit će sebi osamljene večeri prelistavajući je, obrćući listove, koji su već žuti i pohabani. On niti neće znati da u rukama drži povijest planinarstva u Splitu, izraženu imenima, lakoničkim rečenicama i datumima. I ne treba nego da ta knjiga oživi malo u njegovoj fantaziji, da se ti datumi povežu, i eto povijesti splitskoga planinarstva.

Kao prva pasti će mu u oko krupno zabilježena godina 1905. i ispod nje odmah prvo ime: Alfons pl. Pavić-Pfauenthal. I to je uistinu prvo ime, o koje se u većoj mjeri može vezati planinarstvo u Splitu. Nepoznato nam je, da li se netko prije njega u Splitu bavio planinarstvom kao takovim. Ljudi nauke su već bili prokrstarili naše primorske planine. Glasoviti geolog Dr. Fritz Kerner je 1904. godine izdao svoje izvrsno djelo: »Geološki opis planine Mosor«, pa kako znanost i planinarstvo idu najčešće rukom u ruku, ne možemo ni te ljude mimoći. Prof. Emanuel Nikolić botanizirao je 1901. po primorskoj kosi Mosora (Perun 480 m) i padinama glavnog masiva, ostavivši lijep opis same planine.

Pošto nije namjera da se da iscrpiv prikaz rada oko same planine, dodirnut ćemo se u prvom redu ljudi, koji su zaslužni za planinarski pokret. I zato se treba vratiti imenu Alfonsa Pavića.

Njemu pripada zasluga, da je Mosor postao otvoren planinarstvu. Može se reći da je njegovim nastojanjem sagrađena šumarska kuća (lugarnica) na Užinskoj kosi (1903. godine), koja je splitskim planinarkama bila prvo sklonište, prvi krov, pod kojim su osjetili planinu i onaj osebujni doživljaj, što ga pružaju alpinske kuće i visinska skloništa. U isto vrijeme gradila se manja kuća na skrajnim izdancima istočnog Mosora, na Svišnici. Ta je kuća nakon rata potpuno uništena. Bilo je to vrijeme, kada su šumarske vlasti ošarbitom voljom bile pregnule oko pošumljivanja Mosora. Bilo je to uopće doba, kada je zanimanje za tu planinu počelo da raste. Pavićevom inicijativom provedena je staza od najzapadnijeg vrhunca Mosora (Debelo Brdo 1038 m) preko lugarnice na Ljubljan (1261 m) i dalje mosorskim grbaljem na Kabal (1340 m) i Kozik (1318 m). Rašeljku i Lišnicu te je tako otvoren put kroz kralježnicu planine. Ta staza služi danas stotinama splitskih i stranih planinara, i malo ih je, koji znaju da to djelo treba vezati o jedno ime. Nije nam moguće točno vremenski pratiti Pavićev rad, ali datum, na koji se možemo osloniti, jest godina 1905. Taj datum je početna točka splitskog planinarstva. Tada počinju prvi tragovi nekog organiziranoga rada. Pavić je 1907. godine napisao kraću monografiju »Mosor«, izdanu od planinarsko-turističkog društva »Liburnia« u Zadru (izašlo na našem, njemačkom i talijanskom jeziku). Knjiga opisuje Mosor ukratko sa svih gledišta, a namijenjena je u prvom redu propagandi same planine te je stoga još važnija po samom planinarstvo. Ima kao prilog lijepo izrađenu panoramu, snimljenu sa vrhunca Kunjevod, crtanu od samoga Pavića. Izgleda da je nastojao, ne bi li se u Splitu osnovala planinarska organizacija — ali kao da nije uspio.

Međutim u spomen-knjizi lugarnice nalazimo ime »Hrv. planinarsko društvo Mosor« i potpise članova: većinom župnici poljičkih sela. Među njima poznata imena g. Don Frane Ivaniševića, danas senatora i preč. g. Don Herkulana Lugera, danas kanonika splitskog. Potanje o radu toga društva ne znamo, no premda nije ostavilo dubljeg korijena, pripada mu čast, da je bilo prva planinarska organizacija u splitskom području.

Na rad ovih ljudi skoro neposredno, nadovezuje se rad Dr. Ramina Bujasa i prof. Umberta Giromette, koji, iako nije bio provuđan u obimu jedne planinarske organizacije, ipak se razvijao na mnogo široj bazi, nego li dosadašnji, te je bio direktni preteča današnjeg organiziranog planinarskog djelovanja. Tada se počeo da odgaja prvi planinarski podmladak. Dr. Bujas i prof. Girometta vodili su naime društvo splitske realke na planinarske ekskurzije. Koliko je to bilo važno po planinarstvo u Splitu, jasno je, kada se

napomene, da su mnogi tadašnji početnici još danas aktivni planinari i da je vođa tadašnjih đačkih ekskurzija danas na čelu snažnog planinarskog pokreta. Ekskurzije provadane su uz pripomoć školskog fonda — a zasluga za to ide pokojnog ravnatelja splitske realke Simovića, koji je taj rad i svojim autoritetom podupirao. Napomenusmo da planinarstvo ide najčešće rukom o ruku sa znanosti. I eto, planinarstvo Splita, već pri prvim svojim koracima, zašlo je u područje znanosti. Planinarske ekskurzije splitskih đaka dobiše pomalo poseban karakter. Specijaliziraše se, da tako kazemo, u posebnoj jednoj grani proučavanja morfologije krša i to podzemnih krških oblika: jama, bezdanica i spilja. Planinarstvo se priklonilo speleologiji. Planinari postadoše speleolozi, »jamari«. Ta riječ »jamari« još je i danas živa u narodu naše bliže Zagore. To je naziv, što ga je narod dao djelatnosti tadašnjih splitskih planinara, to je pučki termin za rad, koji bijaše stekao brzo popularnost od mora do dinarskih alpâ. Tako naši Zagorci još i danas zovu čovjeka opremljena naprtnjačom, štapom i za njihovo shvatanje neobično odjevena. Djelatnost »jamara« je jako djelovala na fantaziju naroda iz našega zaleđa: on je odmah tu djelatnost razumio i priznao, jer je pristupačna njegovom razumijevanju — dok mu je čisto planinarenje još teško shvatljivo. »Jamari« su imali lijepih znanstvenih rezultata. Ti rezultati leže danas još neiskorišćeni i neobrađeni i šteta bi bila, kada vođa tadašnjih »jamara«, poznati Spaeleus, ne bi izdao ta svoja vrijedna zapažanja i pronalaske. Perioda »jamara« traje do svjetskoga rata. Opći taj kataklizam zahvatio je i tu šačicu pregalaca i raspršio je. Listovi spomen-knjige na lugarnici nose kod mnogih imena naknadno ubilježen križić i napomenu: »pao u svjetskom ratu«. Današnji planinar sjetit će se sa pijetetom svojih preteča, koji su bili otrgnuti sa kulturnog djela, na kome su suradivali.

Nakon rata preuzeo je planinarsku djelatnost opet u svoje ruke prof. Girometta. Nastavio je sa đačkim ekskurzijama; djelovao je neko vrijeme kod splitskih skauta, zatim opet u užem krugu prijatelja i srednjoškolskih đaka. Tada je ta djelatnost započela da zahvata i prostorno veća područja. Sa primorskog planinskog lanca poduzimale su se ture, za vrijeme velikih ljetnih praznika, u unutrašnjost do velikog dinarskog lanca. To su bili veliki ljetni izleti, o kojima se dugo govorilo kao o naročitim i rijetkim doživljajima. I baš takovi izleti unosili su novi duh među rijetke splitske planinare — osobitu želju za velikim, nepoznatim i teško pristupačnim. I uistinu, teško pristupačnim. Split je na pr. od dinarskoga lanca bio odijeljen putovanjem punim peripetija. Tada su loše veze oteščavale svaki podvig te vrste. Došlo je zatim do osnivanja jed-

nog planinarskog društva: primorskog planinarskog društva »Dinara«, koje na žalost nije pokazalo jače aktivnosti.

Tek 1925. godinu možemo jače istaći: u prosincu te godine na inicijativu Mg. ph. Zdenka Bučana i g. Josipa Bakotića, osnovano je današnje planinarsko društvo »Mosor«, koje je pristupilo kao podružnica starog i za planinarstvo u našoj državi zaslužnog »Hrvatskog Planinarskog Društva« u Zagrebu i kao takovo u »Savez planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije«. Prvi je predsjednik bio Dr. Ante Ercegović. Tehničko vodstvo društva preuzeo je prof. Girometta, koji je 1928. godine izabran za predsjednika i vodi društvo uspješno i danas. Djelatnost toga planinarskoga društva bila je odmah smisljeno vođena i organizirana. Sve strane, kojih se planinarstvo kao kulturni pokret dodiruje, bile su aktivne: humana, znanstvena, prosvjetna i čisto planinarska. Među prvim pothvatom, koje je HPD »Mosor« učinio, bio je nadzor i opskrba lugarnice na Užinskoj kosi, koju je šumska vlast prepustila planinarstvu na uporabu, te provođanje planinarskih markacija (osim pravca Kučine — Lokva — raskršće na lugarnicu, koji je proveden od PPD »Dinara«). Tako danas praktički nema uobičajenog pravca, koji ne bi bio markiran.

Poznata je djelatnost planinara na pošumljivanju u predjelu »Ljuvač« na Mosoru i u okolini pećine Vranjače u Kotlenicama. Krasna pećina Vranjača je danas pristupačna i uređena zaslugom člana HPD »Mosor«, Rade Mikačića. Gradnjom planinarskog »Doma Kraljice Marije« na Mosoru (1929.—1931.) kulminira i završava prvi period rada planinara u Splitu. Period okarakterisan prodiranjem i formiranjem same ideje planinarstva, afirmacijom samoga pokreta. Planinarski se pokret predstavio kao trijezan i ozbiljan pokret, pokret kod koga se može sa vrijednotama računati. Time je planinarstvo u Splitu idejno i kvalitativno došlo do visine. Prirodno je, da se taj pokret mora sada kvantitativno i prostorno raširiti. HPD »Mosor« nalazi se upravo u tome stadiju. Splitski planinari prodiru u unutrašnjost na nova planinarska područja, postavljaju sebi zamašnije probleme, teže i složenije zadatke: zimsku turistiku; svladavanje snijegom i ledom zasutih terena i zaledenih vrhunaca. Idu na više, na teže, prema olimpijskom načelu: citius, altius, fortius, načelu, koje je movens sviju ljudskih težnja i nastojanja — načelu napretka. Zapanjujućom brzinom, kroz jedno ljeto samo, sagrađeno je sklonište na Kamešnici Planini, na dinarskim alpama. Sklonište, koje nosi jedno zaslužno ime, ime najenergičnijeg i najustrajnijeg planinarskog radnika, pionira u pravom smislu: prof. Giromette.

Lanska zima je donijela, a i ova će donijeti jednu novost: smučanje (skijanje) kao najsavršeniji, najrafiniraniji oblik planinarstva. Skijanje je planinarenje par excellence — njegov konačni i najlepši oblik. Ono otvara planinu čovjeku, kad je ona najljepša i najteža. I u ovoj grani je splitsko planinarstvo dobilo par odličnih planinarskih radnika: G. ing. Pavla Lavrenčića, jednoga od osnivača poznatog ljubljanskog planinarskog kluba »Skala« (znači: litica, stijena), društva, koje goji čisto planinarstvo, alpinistiku u pravom smislu: rješavanje najtežih problema uspona položenim i otvorenim liticama (to i samo ime kluba kaže), te g. prof. Draga Ulagu, skijaškog majstora i vođu poznate škole skijanja na Pokljuci u Sloveniji. U njihovim je rukama ta najnovija tekovina splitskog planinarstva.

Trebalo je dakle nekoliko elitnih duhova, koji će prvi osjetiti ljepotu kamenih i pustih krševitih oblika, ljepotu duboku, koja nije ničemu drugome slična, ljepotu za sebe, bez dekora vegetacije i tekućih voda. I uistinu: gledajući gole stijene, sivu i jednoličnu boju, koja u žarkom sjaju sunca poprima prijeteći izgled rastaljene kovine, morao je Spličanin da odbaci svaku pomisao, da bi te kamenite urvine mogle išta da pruže osim muke i borbe sa puštinjskom žegom. Kada obrisi naših planina dršću u ljetnoj žegi, onda one stvarno izgledaju sinje i negostoljubive. Trostruka je zasluga onih, koji su uspjeli da takav apriorni zaključak u Spličaninu obore i da ga nauče, da ljubi svoj siromašni, kameniti, ali sa svih gledišta lijepi zavičaj.

Dr. VJEKOSLAV KUŠAN:

SARAJEVO

PLANINARSTVO SA ZDRAVSTVENOG GLEDIŠTA

Donosimo nastavak još u 1. broju započetog članka o planinarstvu sa zdravstvenog gledišta. (Uredništvo.)

Odrastao čovjek, kad miruje, diše razmjerno sporo: 14 do 16 udisaja u minuti. Drukčije pak, ako vrši neki fizički posao.

Na nekoj turističkoj ekspediciji u istočnim Pirinejima pribilježio je jedan liječnik ova zanimljiva opažanja:

U početku uspinjanja i prije nego je hod počeo da utiče na disanje, imao je vodič 14 a liječnik 16 udisaja u minuti. Već poslije 20 minuta penjanja, koje je bilo skoro okomito, disao je vodič 28, a liječnik 30 puta. Tada su sjeli da se odmore; nakon 6 minuta mirovanja disanje se usporilo i spalo kod vodiča na 10, a kod liječnika na 9 udisaja i tek postepeno opet se vratilo na normalan broj.

Efekat njihovog penjanja bio je dakle taj, da se potreba disanja smanjila toliko, da je broj udisaja u minuti mogao da spadne čak i pod normalu. Drugim riječima — oni su penjanjem stvorili sebi jaku rezervu kisika u krvi.

Kisik se nagomilava u osnovnim anatomskim elementima, od kojih je organizam sastavljen — spaja se u prvom redu s crvenim krvnim zrncima, daje krvi crveniju boju a ova opet organizmu zdravlje. Kisikom zasićena, ta — u neku ruku — živilja krv unosi u pojedine organe jači nadražaj, koji ih potiče na življci rad.

Eksperimentom je dokazano da svi elementi našeg organizma, čim dodu u dodir s krvni, koja je zasićena kisikom, odmah živnu i počnu intenzivnije da očituju svoju životnu energiju. Tako, n. pr., možemo injekcijom takve krvi da nadražimo žlijezde na jače izlučivanje sokova, već malaksale mišiće da potaknemo na živje stezanje, pa čak i u mozgu životinje, kojoj je odrezana glava, još jednom da izazovemo život.

Sada ćemo lako moći da shvatimo, odakle nam, poslije šetnje ili odmjerenoj planinarenja, onaj blagosloveni apetit! Pod uticajem krvi, koja je dobro zasićena kisikom — proradile su žlijezde našeg probavnog aparata i izlučeni sokovi nadražili su naš apetit u vidu osjećaja potrebe za jelom. Obilni sokovi garantuju da će uzeta hrana biti savršeno prokuhanja i temeljito iskorišćena! I još više! Mišići koji upravljaju pokretima naših crijeva energičnjim će radom da pomognu cijelu probavu, a sudovi, kojima je dužnost da primaju prerađenu hranu, brže će se puniti i prazniti. Rezultat je svega toga, da će uzeta hrana biti korisno upotrebljena i da će to osjetiti naše tijelo dobitkom na težini!

Ne dobija li organizam potrebnu količinu kisika, neće se ni krv dovoljno osvježavati, ona ne će više moći da daje pojedinim organima onaj poticaj koji njihovu energiju pretvara u rad. Apetit će da popusti, jer ni probavni organi ne će biti pravilno nadraživani. Prva će posljedica toga biti sporost želuca i crijeva. Pa i mišići će da izgube sposobnost da reagiraju i vrlo će sporo odgovarati na poziv volje — jednom riječi — funkcije će da omilitave, a organizam da oslabi.

S druge strane opet doći će do raznih poremećenja zdravlja i uslijed toga što izvjesne tvari u organizmu ne će redovno i pravilno sagorijevati, već se nagomilavati u organizmu i kočiti funkciju pojedinih organa. Ovo se najčešće događa u zvanjima koja su po svom načinu vršenja, manje više, vezana na rad u tijesnim i zatvorenim prostorijama, kao na pr. kancelarijski radnici. Tako će nedovoljno trošenje masti da dovede vremenom do »pretlosti«, a nesavršeno sagorijevanje šlake u organizmu do »gihata«.

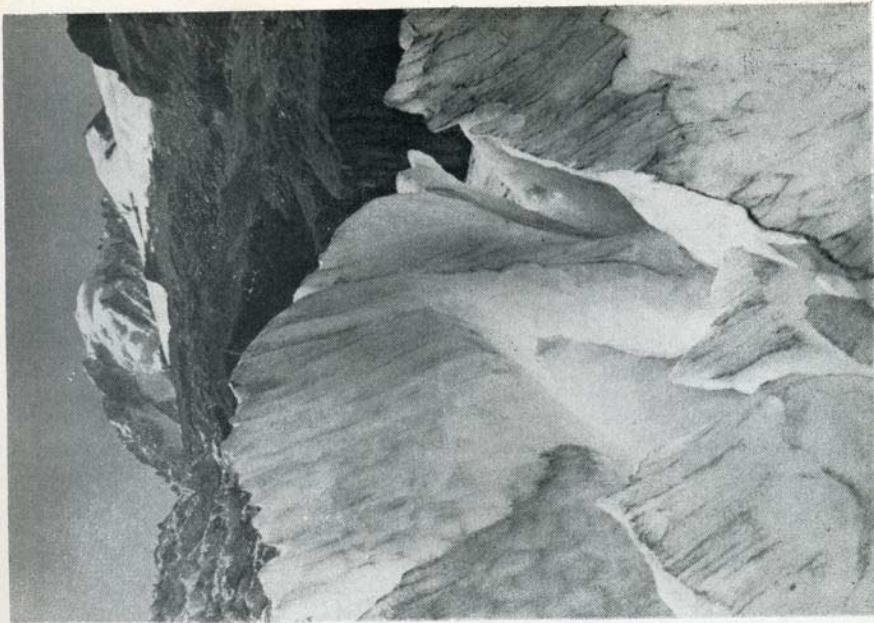
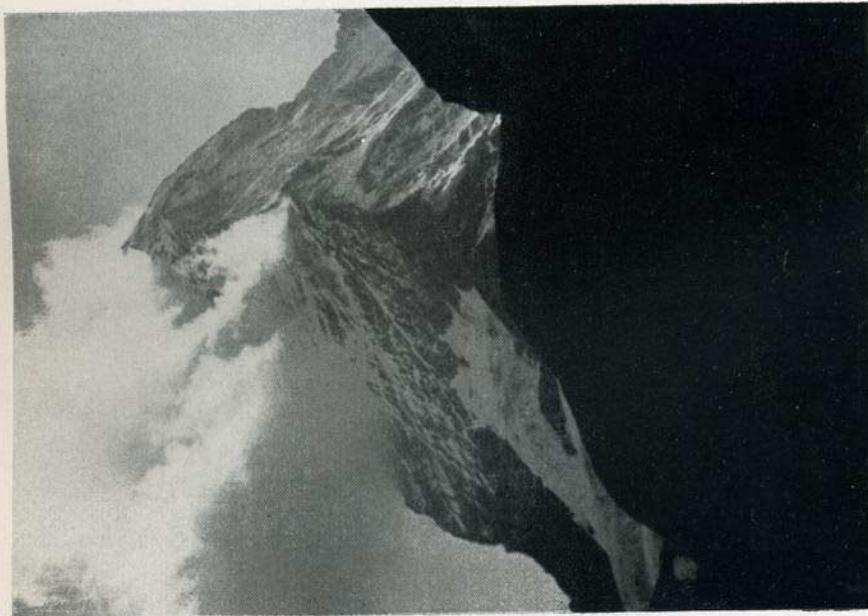

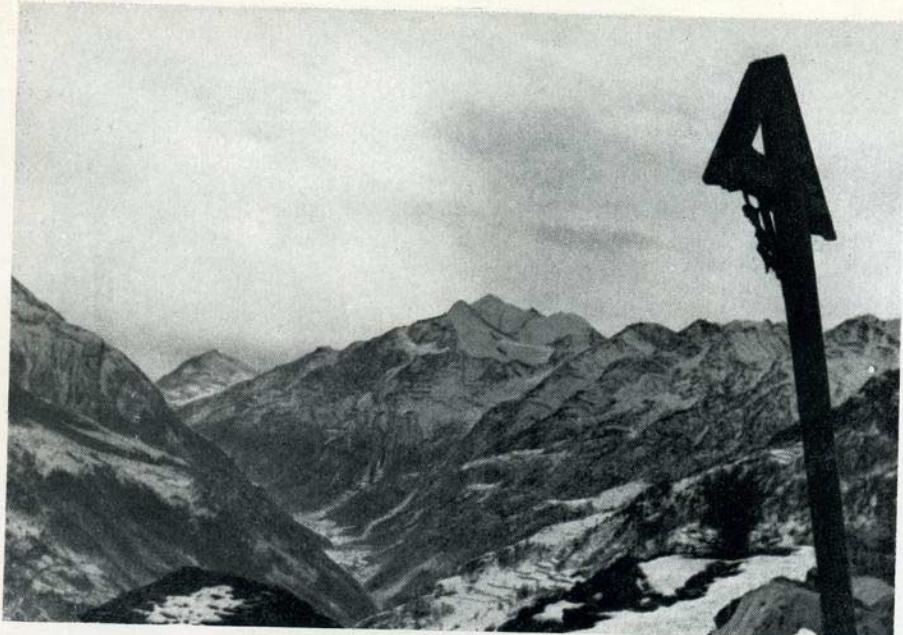
Foto: B. Roubaix

LEDENIK ARGENTIERE ET AIGUILLE VERTE
(Izbor karakterističnih detalja)

Lausanne

CERVIN, VECERNJI IZGLED
(Svijetlost oblaka pojačana je crnom bojom
prednjeg dijela slike)

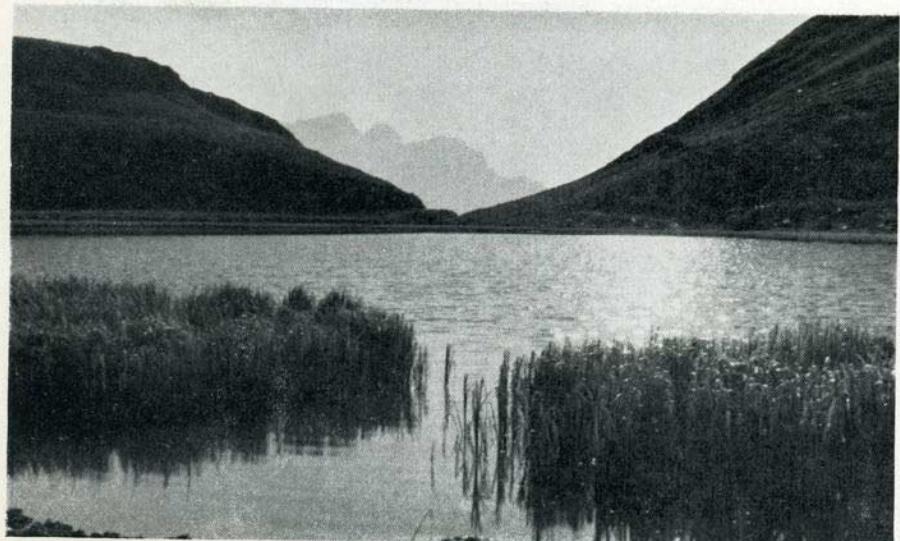

Lausanne

ZIMSKO VEĆE U TÖRBELU (VALAIS)

(Sinteza raspela, oblačnog neba i mračnih planina čini krajinu još ozbiljnijom)

Foto: B. Roubakine

Lausanne

JEZERO AI ET DIABLERETS
(Rasvjeta u protusvijetlu)

Foto: B. Roubakine

To su dvije teške bolesti, koje susrećemo ne samo kod ljudi, nego i kod životinja. Svakom je poznato, kako često naše domaće životinje, uslijed slabog kretanja, znaju da udebljavaju i da se pri namjernom tovljenju životinje zatvaraju u što tijesnije staje i slično, da im se kretanje što sigurnije onemogući. No malo će Vas biti, kojima je poznato, da i životinje — radi nerada — mogu da obole od gihta! Tako, na pr., ševe, ako duže vremena provedu zatvorene u kavezu, dosta često dobiju na nogama kvrge, koje se ni po čemu ne razlikuju od gihičnih čvorova kod ljudi.

Cio naš život nije ništa drugo nego neprekidan proces sagorijevanja i tjelesna toplina samo konačni rezultat beskrajnog kemijskog procesa! Zrak, koji udišemo, predaje svoj kisik krvi, a taj kisik je najvažniji, ako ne i jedini, faktor sagorijevanja. Sagorijevanje se ne vrši samo u plućima, nego u svim tkivima i u dubini svih organa. Kisik, t. j. elemenat procesa sagorijevanja, mora prema tome stalno da bude u dodiru s onim tvarima, koje treba da sagore.

Čim količina kisika, koju dobijamo disanjem, postane nedovoljna, uspori se, prirodno, i cio proces sagorijevanja, upravo kao i sagorijevanje u peći koja rđavo vuče. Ako u peći, koja slabo vuče, nestane vatre, krivo je pomanjkanje kisika uslijed toga, što je strujanje zraka popustilo. Isto tako možemo da kažemo — da su pluća u ljudskom organizmu kamin, kojemu je dužnost da organizmu privodi dovoljnu količinu kisika. Ako dakle kretanje nije dovoljno izdašno, dobivat će i naša krv disanjem vrlo malo kisika, pa će i plamen života slabije da gori.

Sada nam je, uzdam se, jasno, koliko značenje ima planinarenje za reguliranje ishrane u našem tijelu uopće. Tko hoće da očuva svoje zdravlje, taj mora, bezuvjetno, da se pokorava instinktivnim naređenjima organizma, koji poslije svakog mirovanja kategorično očituje potrebu za kretanjem, instinkt, koji tjera svako živo biće da svoje mišiće stalno vježba i upotrebljuje. Planinarenje pak udovoljava tom zahtjevu u punoj mjeri: bolje nego i jedan drugi sport ili tjelovježba.

Ali taj imperativ mora na vrijeme da se posluša, jer instinkt za kretanjem nestaje vrlo brzo, ako propustimo da mu pravovremeno udovoljimo! Ne poslušamo li ga, postaje on iz dana u dan slabiji i tuplji da ga konačno nestane potpuno. Na njegovo mjesto stupa tada neka odvratnost za svaki rad mišićima, a to znači isto toliko kao i početak teških organskih oboljenja!

JOSIP PASARIĆ

Nekoliko riječi uz sedamdesetpetgodišnjicu njegovog rođenja.

Nije naša zasluga ako još čili i svježi ostavljamo za sobom ovako lijepi broj godina, samo zbog tolikog broja godina nije niko postao slavan i zaslužan za svoju sredinu i narod. Kako je neprimjetno i bez traga prošao mnogi i mnogi čovječji vijek, sastavljen iz pustih i neplodnih godina.

Zasluga je pjedinaca samo u tome, što su znali, što su htjeli i što su uspjeli da taj dugi niz godina, kojima ih Svetogruči i Priroda obdarile, ispune neprekidnim, ustrajnim i plodnim radom za dobro svoga naroda, za napredak i slavu svoje drage domovine.

A ovakovim se eto radom može podićiti naš starosta i prvak, g. prof. Josip Pasarić, koji je 31. I. 1935. navršio punih 75 godina života, još uvijek svjež i čio, spreman da se takmiči sa mnogim, koji je puno mladi od njega. Još do nedavno aktivran u našem Hrvatskom Planinarskom Društvu, bio je g. Pasarić kroz dugi niz godina ne samo teoretičar i organizator, nego i iskusni i praktični planinar, naviknut da provodi najveći dio slobodnog vremena u planinama, u prirodi.

Rodio se je 1860. g. u Pušći, odakle polazi na gimnazijalne nauke u Zagreb, a odavde na sveučilište u Beč, da se opet vrati u Zagreb. Svršivši nauke za srednješkolskog nastavnika, postaje već zarana vrlo aktivran pa zbog svojih slobodarskih i naprednih nazora brzo dolazi u sukob sa nasilničkim režimom krunovštine. Zbog toga i napušta ubrzo svoju državnu službu te se posvećuje novinarstvu, javnomu radu. Iza toga slijedi vrlo dugi period njegovog publicističkog i političkog djelovanja. Publicistički je njegov rad vezan najviše uz redakciju »Ozbora«. Nakon sloma omraženog režima vraća se ponovno na gimnaziju u Zagreb, gdje postaje ravnateljem, u kojem svojstvu ostaje do 1924., kada polazi u mirovinu. Iz političke njegove karijere treba istaći njegovu kandidaturu za poslanika seljačke stranke, kada postaje i potsekretarom u ministarstvu prosvjete, a kroz neko vrijeme i potpredsjednikom narodne skupštine.

Kao dobar poznavalac ruske literature, djelovao je g. Pasarić ne samo kao prevodioč nego i kao jedan od najaktivnijih hrvatskih književnih kritičara.

Za nas je napose važan rad g. Pasarića na organiziranju i širenju planinarskog pokreta u Hrvatskoj. Tu je on bio jedan od prvih, vršeći snažan utjecaj na čitave generacije planinara. U tome mu niko nije bio ravan. Požrtvovan do samoprijegora, trajno neumoran, gojio je on hrvatsku planinarsku misao snagom zanešenjaka. I kao planinar i kao funkcionar i predsjednik Središnjice i kao dugogodišnji urednik »Hrvatskog Planinara« djelovao je kroz dugi niz godina na propagandi hrvatskog planinarstva ne samo svojim perom nego i agilnim sudjelovanjem u planinarskim izletima.

Još ni danas, kada ga u aktivnom radu našeg planinarstva naslijediće mlađe generacije, ne zaboravlja on svoje planine, ne može da živi bez njih. Uživao u njihovom božanskom miru i u njihovoј beskrajnoj ljepoti još mnogo i mnogo godina svoga zasluženoga mira!

Dr. Fran Kušan

Razne vijesti

L'Office d'informations et de renseignements alpins. Prema jednoj odluci IV. Internacionallnog Alpinističkog Kongresa, održanog mjeseca rujna 1933. u mjestu Cortina d'Ampezzo, osnovan je u sjedištu stalnog biroa Internacionale Unije Alpinističkih Asocijacija (U.I.A.A.), u Genève, informativni Ured

za alpinistička obavješćivanja. Kao što je bilo objavljeno na I. generalnoj skupštini izaslanika U.I.A.A., održanoj u mjestu Pontresina mjeseca rujna 1934., ova je ustanova već započela sa djelovanjem i već je odgovorila na brojne upite za obavještenja. Svrha je ove ustanove da daje planinarima sve informacije, kojegod im trebaju, napose one, koje obuhvaća alpinizam (obavijesti, koje se odnose na planine, na uspone, na alpinističku tehniku i literaturu: revije, djela itd., na planinarske asocijacije, saveze i društva itd.).

Takav kakav je zamišljen, može ovaj Ured da učini vrlo mnogo za planinare, za sve prijatelje planina.

Njegova je zadaća, u prvoj redu, da zainteresovane uputi na vrela, odakle će im biti omogućeno pribaviti potrebna obavještenja i to u slučaju, ako sâm Ured nije to u stanju da učini. Ali da bude u mogućnosti ispunjavanja ove zadaće, Ured mora računati na svestranu suradnju. Zbog toga direktor tog Ureda g. Albert Roussy, inače urednik velikog alpinističkog švicarskog časopisa »Die Alpen — Les Alpes«, kome je bio U.I.A.A.-a povjerio ravnateljstvo nove ustanove, moli sve alpinističke asocijacije, sve alpiniste, urednike planinarskih časopisa, izdavače alpinskih djela, jednom riječju sve prijatelje planina, da mu pomognu dostavljanjem svih obavještenja, za koje drže da mogu interesirati prijatelje planina. Bio bi osobito sretan, kada bi mogao primiti statute i statističke podatke planinarskih asocijacija, sadržaj svakog sveska planinarskih revija i žurnala, naslove, adrese i cijene pretplate rečenih publikacija, kataloge kuća, koje izdaju djela, što se odnose na planine i planinarstvo, kratke i precizne opise novih uspona, jednom riječju sve obavijesti korisne ljubiteljima planina.

Posjedujući sve te podatke, Ured će moći da posluži u isti mah i alpinistima i planinarskim asocijacijama i izdavačima.

Sve upite za obavijesti treba uz priloženih šest kupona za internacionalne odgovore (mogu se pribaviti u svim poštanskim uredima) odaslati na adresu: Albert Roussy, Directeur de l'Office d'informations et de renseignements alpins de l'U.I.A.A., Chemin de Roches 2, Genève (Suisse).

U privatnom listu, koje je uputio g. Roussy našem uredniku, moli on za obavještenja o planinarskim klubovima u Jugoslaviji. Njega bi napose interesirala njihova imena, broj članova, statuti, publikacije i naravno adrese klubova.

Bilo bi stoga potrebno da sva naša planinarska društva preko našeg Saveza planinarskih društava u Jugoslaviji dostave spomenutom Uredu što prije zatražene podatke, kako bi se znalo i u inostranstvu da i u ovim krajevima postoji jaki planinarski pokret.

Uredništvo »Hrvatskog Planinara« bilo bi naročito zahvalno svima autorima i izdavačima većih ili manjih rasprava i djela iz područja, koja su u vezi s planinarstvom, kada bi mu ih bar u jednom primjerku dostavili i na taj način omogućili da ih se u ovome časopisu opširnije prikaže.

Francuska ekspedicija na Himalaju. Odbor za pripremu ove ekspedicije dao je već neka detaljnija obavještenja. Što se tiče cilja ekspedicije uzete su u razmatranje četiri mogućnosti: 1. Makalu, na granici Tibet-Nepal; 2. Kangsenjunga u Sikkim-Himalaji; 3. jedan vrh masiva Karakoram i 4. Nanga Parbat. Za Makalu ima malo izgleda, jer postoje neprilike političke naravi. Isto tako nije pogodan cilj ni Kangsenjunga, u čijoj su okolici sadašnje epidemije i potresi izazvali u narodu nepovjerenje prema tuđincima i strahu i opomenu Bogova, koji čuvaju planine. Bogovi da su nezadovoljni navalom stranaca. Nanga Parbat je bio pozornica strašne katastrofe te ostaje i dalje objekat, kojemu se posvetiše Nijemci. Oni su već tamo toliko uspjeli, da bi bilo neoportuno koristiti se njihovim nepotpunim ali u dogledno vrijeme sigurno potpunim pobjadama.

Mora se računati i sa kolegijalnošću i uzajamnim obzirima. Preostaje dakle još samo Karakoram, koji je već prilično istražen, ali u kojemu još ima i preko 8000 m visokih i neosvojenih visova. U taj masiv idu uostalom i ove godine dvije geografske ekspedicije. Zato je — bar za sada — odlučeno da bi francuska ekspedicija krenula 1936. u taj masiv u namjeri da pređe neke vrhove oko lednika Baltoro i drugih nekih visova, koji prelaze i preko 8000 m. I ako ima već dosta kandidata za učestvovanje u ekspediciji, ipak još nije proveden izbor, koji će biti u svakom smjeru jako strog. Učesnici će biti isključivo francuske narodnosti. Za sve vijesti o raznim ličnostima kao učesnicima ekspedicije komite ne odgovara. Da bi uspjeh bio u svakom smjeru zajamčen, vrše se sve pripreme, koje se odnose na sva tehnička pomagala. I finansijska strana posve zadovoljava, jer je raspis naišao na puni odaziv.

Časopisi

Planinski vestnik. — Glasilo Slovenskega Planinskega Društva, Ljubljana.

Veljača 1935: Smuške steze na zapadnem Pohorju (L. Zorut). — Na Kočnu v snegu (L. Pipan). — Steber v severovzhodni steni Križa (V. Modec) — Bežni utrinki s planinskega kongresa v Skoplju (Dr. M. Hrastovec). — Planinski trmoglavec na Košuti (A. Flegar). — Naš kotiček: Skozi kraljestvo Dolomitov (V. Zor). — Obzor in društvene vesti: Model zapadnega dela Julijskih Alp. »Duhovno življenje. La vida espiritual«. Šestdesetletnica Hrvatskega Planinarskega Društva. — Razgled po planinskih časopisih. — Osim brojnih slika u tekstu donosi ovaj svezak glasila bratskog slovenskog društva i dvije prekrasne slike na umjetničkom prilogu: Pogled z Vogla na Rodico (F. Vilhara) i Tošč s Sv. Ožboltu (J. Ravnikar).

Österreichische Alpenzeitung — Organ des Österreichischen Alpenclubs, Wien.

Veljača 1935: Schweizerische Kaukasus-Expedition 1934 (L. Saladin). — Totentafel: Hans Lorenz † (W. R. R. u. C. Sild). — Die neuen Bergfahrten in den Ostalpen im Jahre 1934 (F. Hinterberger). — Aus den Vereinen. — Bücher und Zeitschriften.

Berg und Ski. — Zeitschrift des Alpenvereins Donauland, Wien.

Siječanj 1935: Skifahrten in der Reichenspitz- und südlichen Venedigergruppe (Dr. G. F. Bergmann, Paris). — Georg Bilgeri (Dr. J. B.). — Lob des Aufstieges (J. Dahinden, Arosa). — In den konventionellen Zeichen der Skikarten. — Über die Bergkrankheit. — Fahrtenberichte. — Nachrichten. — Alpine Literatur und Kunst. (Vrlo iscrpljivi prikazi novije planinarske literature).

Veljača 1935: Im hellen Mondschein (P. Gauckler, Lyon). — Hochgebirge als Schauplatz für literarischen Humbug (Dr. J. Braunein). — Nachrichten. — Alpine Literatur und Kunst. — Eingesendet.

Mitteilungen des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins. München.

Veljača 1935: Die Nordwand des Hochgalls (R. Schwarzer, Wien). — Die Gamsgrube, ein bedrohtes Kleinod am Pasterzenkees (Dr. H. Gams, Innsbruck). — Walter Raechl zum Gedächtnis (R. Finsterwalder, Hannover). — Der Hochgebirgsmaler Hanns Herzing in Dresden (Dr. H. Hofmann, Dresden). — Das neueroeffnete Schweizerische Alpine Museum in Bern (T. Müller). — Geschichte der Alpenvereins-Sektion München (H. B.). — Alte Höhenwege (K. T. Wolff). — Schituren um die Gubener Hütte (Dr. E. Hofmann,

Linz). — Südtirol — auch im Winter (A. Witzemann). — Packstrasse und Stubalpe (J. Steiner — Wischenbart, Graz). — Vereinsangelegenheiten. — Verschiedenes.

La Montagne. — Revue du Club Alpin Français, Paris.

Siječanj 1935: Hommage à Guido Rey (M. Sarraz-Bourneet). — La remise de la Légion d'Honneur à Guido Rey. — Trois nouveaux refuges: Argentière — Tête-Rousse — Leschaux (H. de Séogone). — Quelques principes nouveaux concernant la construction des refuges (P. Chevalier et P. Tézenas). — Expedition Français à l'Himalaya (J. E.) — Sorties à skis de fin de semaine (M. Bernard). — Bibliographie. — Variétés Informations. — Chronique du C. A. F.

Die Alpen — Les Alpes — Le Alpi. — Monatschrift des Schweizer Alpenclub, Bern.

Veljača 1935: Abend in der Clubhütte (H. Anacker). — Ambros Super-saxo, 1853.—1932. (A. Perrig). — Unsere Kaukasusexpedition 1934 (L. Saladin). — Verwitterung... (O. Gurtner). — Vom Arvenwalde (A. L. Schnidrig). — Au Karakoram avec l'expédition internationale 1934 (A. Roch). — Zu schwer u. s. w.? (Dr. H. Raschle) — Ein Mahnruf zum Schutze unserer Bergwelt (H. A. Burckhardt-Rochat). — Etwas, das uns nicht gleichgültig sein kann! — Die Engländer sind bevorzugte Hütten-gäste. — Ein teurer Hüttenbesuch. — Kaukasusfilm. — Mitteilungen. — Aus den Sektionen.

Der Gebirgsfreund. — Nachrichten der Sektion Österr. Gebirgsverein des D. u. Öst. Alpenvereins, Wien.

Veljača 1935: Die Schiglate über dem Kleinarlatal (H. Peterka). — Der Abfahrts- und Torlauf am Peilstein. — Angelegenheiten der Sektion. — Von den Gruppen. — Vermischtes.

Rivista mensile del Club Alpino Italiano, Roma.

Siječanj 1935: Clima duro: muscoli pronti (A. Manaresi). — I Pizzi Torrone (A. Corti). — Le teleferiche nella Venezia Tridentina (Ing. Gi. Apollonio). — Tre giorni nel bacino dell'Aletsch (D. Santambrogio). — Studi limnologici invernali al Lago di Lagorài (Dr. Gi. Morandin). — Cronaca alpina: Grivola, m. 3969. Tour Ronde, m. 3793. Quota, m. 2824. Cima di Predarossa: Corni Bruciati, Punta Sud-Ovest, m. 2960. Carni Bruciati, Pizzo Vicima, m. 2845. Castelletto di Vallesinella Inferiore, m. 2595. — Notiziario. Pored brojnih slika u tekstu ovaj svezak donosi i pet slika na dva posebna lista u prilogu.

Foto Revija. — Mjesečnik za sve grane fotografije, Zagreb.

Veljača 1935: Razvijanje u dvije posude (G. F.). — Poboljšavanje tvrdih negativa (E. S.). — Slike sa sjajem (M. Füzy). — Fotografija u bojama na papiru. — Zaradivanje fotografijom? (M. Marković). — Početnik. — Razno. — Broju su priložene četiri uspjele fotografije na prilogu: Smijeh (E. Haas), Zimsko sunce (F. Ernst), Prečni skok (V. Susić) i Uzbudljiv trenutak (I. Habermann).

Društvene vijesti

Gradnja Tomislavovog Doma na Slijemu započet će naskoro punim tempom. Ovih dana odobrio je Gradevni Odbor Gradskog Zastupstva planove doma i preporučio ih Ekonomskom Odboru, koji je ovlašten izdati definitivnu odluku. Čim društvo primi pismeno saopćenje, može se od Sreskog Načelstva zatražiti gradevna dozvola. Tako ćemo vjerovatno u slijedećem broju moći objelodaniti planove na-

šega novoga doma. Radni Odbor H. P. D-a našao je u članu našega društva arh. Planić u vjernoga suradnika pa je zajedničkim radom uspjelo stvoriti plan, koji odgovara svim potrebama budućeg doma.

Predviđene su tri glavne funkcije: restauracija, planinarski dio i dio sa sobama za dulji boravak. Restauracija leži centralno, stambena su krila tako razmaknuta, da je omogućen maksimalni izgled iz blagovaona na sve strane. Vidi se Zagreb, Posavina, vidi se lijepo naše Hrvatsko Zagorje, Samoborsko Gorje, Klek, isto tako dobro i daleke Slovenske Alpe sa svojim bijelim vrhovima. U prizemlju su dvije velike blagovaone, u I. katu jedna veća, mirna blagovaona sa velikom terasom te dvije društvene sobe za manja društva. Blagovaone i predvorja grijat će se centralno. Vodi se računa i o savremenoj ventilaciji čitavog doma. Čitav će dom imati oko 200 normalnih kreveta. Uz ove glavne grupe predviđeno je u domu sve, što je potrebno za besprikorno funkcioniranje. U slijedećem broju donijet ćemo detaljni opis čitavog doma sa slikama planova. Tako se nadamo, da ćemo naškoro proslaviti tradicionalnu »glihu« našeg Tomislavovog Doma.

»Slavonski planinarski dan«. Prema prošlogodišnjem zaključku podružnica HPD-a, koje se nalaze na području Slavonije, treba da se održi svake godine »Slavonski planinarski dan«. Tako su se prošle godine sastale skoro sve podružnice na Jankovcu prigodom otvorenja planinarske kuće, koju je posjetilo oko 1500 ljubitelja prirode.

Prošle je godine otvorila naša marna podružnica »Papuk« iz Virovitice svoju planinarsku kuću na Vražjem Vršću, ali strašno nevrijeme omeo je svaku proslavu, čime je društvo pretrpjelo dosta veliku materijalnu štetu. Na konferenciji društva, dne 15. IX. 1934. u Zagrebu, usvojeno je, da ovogodišnji »Slavonski planinarski dan« priredi podružnica u Virovitici, kako bi joj se na taj način pružila naknada za prošlogodišnji gubitak. Dan je određen za 7. srpnja o. g. Umoljavaju se već unaprijed sve podružnice da organiziraju na spomenutu dan izlete u Viroviticu i da tako podupru nastojanje naše marne podružnice.

Predavanje g. H. Ertla o »Međunarodnoj ekspediciji na Himalaju« u ljetu 1934. godine. U priredbi HPD-a održao je g. H. Ertl iz Münchena dne 6. II. 1935. pred brojnim slušateljstvom vrlo uspjelo predavanje o međunarodnoj ekspediciji na Karakoram gorje u Himalaji. Kako je sam predmet ovakove ekspedicije vrlo zanimljiv, a predavanje je bilo popraćeno neobično lijepim diapositivima, to ćemo u narednom broju donijeti opširan članak o ovoj ekspediciji iz 1934. godine.

Predavanje prof. M. Giromette članstvu i prijateljima HPD »Mosoř« u Splitu. Dne 7. II. održao je uvaženi naš stručnjak i planinar g. prof. Girometta u dvorani gimnazije pred brojnim slušateljstvom vanredno zanimljivo predavanje iz područja spiljske paleontologije i prehistorije. Predavanje je bilo ilustrirano brojnim dragocjenim nalazima.

Uvjerenja za povlasticu na državnim željeznicama. Rješenjem Generalne Direkcije Državnih Željeznica Beograd, br. 939-35 mijenja se dosadašnje »uvjerenje« za putovanja planinarskih grupa u »objavu«. Prema obrascu 11, § 12 Saobr. Vjesnika, br. 5 od 12. II. 1935., str. 50, treba Objava za putovanje da bude biljegovana sa Din. 5.— mjesto dosadašnjih Din. 20.— za uvjerenje, ali sadrži inače sve isto kao i dosadašnje uvjerenje.

Povlastice na autobusima. Izvjestilo nas je autobusno poduzeće Josip Veseli, Sl. Požega, da je odobrilo povlaštenu vožnju za članove HPD na pruzi Požega—N. Gradiška: umjesto Din 25.— plaćat će naši članovi samo Din 15.— Za skupine je potrebno da se unaprijed najave. Isto poduzeće stoji na raspoloženju za izletničke vožnje po okolici prema slobodnoj pogodbi.

Iz zimskog sporta

Iz Ski-sekcije Hrvatskog Planinarskog Društva. Prvi dio ovogodišnjeg službenog skijaškog natjecanja na teritoriju Zagrebačkog zimskosportskog podsaveta održao se je u režiji spomenutog podsaveta dne 2. i 3. veljače 1935 godine na Sljemenu. Raspored natjecanja bio je slijedeći: 2. II. 1935 utrka na daljinu — 15 km — za seniore, 7 km za juniore i subjunioare; — 3. II. natjecanje u skokovima. Ocjenjivale su se sve discipline posebice kao i zajedno za tako zvanu »klasičnu« ili »norvešku kombinaciju«. Sniježne prilike bile su vrlo nepovoljne, no ipak je uz veliki trud priredivača uspjelo mnogo popraviti. Tako je daljinska pruga bila većim dijelom potpuno zaledena i stavila je velike zahtjeve na natjecatelje. Naša je sekcija na ovom natjecanju bila zastupana po članovima Miljanu Maliću i Vjekoslavu Čubeliću, koji su se uslijed pomanjkanja svakog traninga razmjerno dosta slabo plasirali među seniorima i to Čubelić na 11. a Malić na 24. mjesto od 40 natjecatelja. No prvi je drugog dana na natjecanju u skokovima mnogo popravio i osvojio naslov prvaka Zagrebačkog zimsko-sportskog podsaveta u kombinaciji i u skokovima. U skokovima natjecao se još i član Skisekcije HPD-a Vedrina Franjo, koji je zaposjeo 4. mjesto.

»Training skakaonica HPD-a« u Skradu, koja je ove godine izgrađena uz suradnju i pomoć podružnice »Skradski Vrh« u Skradu te tamošnje općine i Klimatskog povjereništva, konačno je odobrena po Zimskosportskom Savezu u Ljubljani, te je dozvoljeno na istoj održavati natjecanja u skokovima. — Prema izjavama mjerodavnih faktora ova je skakaonica vrlo dobro izgradena i naročito prikladna za početnike. Na istoj su mogući skokovi do 28 metara.

Stane Zadnikar — skijaški prvak zimsko-sportskog podsaveta, Sarajevo. Revni i ambiciozni član podružnice Hrvatskog Planinarskog Društva »Bjelašnice«, Sarajevo, Stane Zadnikar pobjedio je zasluzeno u kombinovanom podsavезнem prvenstvu Sarajeva. Ovo se je takmičenje održalo početkom veljače na Palama kod Sarajeva. Prilikom skijaškog natjecanja u skokovima Zadnikarov je drugi skok bio najduži u konkurenciji, 19 metara. Uz ostale primio je Zadnikar za svoj lijepi uspjeh nagradnu plaketu.

Skijaška natjecanja na Vinici. Podružnica Hrvatskog Planinarskog Društva u Koprivnici »Bilo« priredila je 10. II. skijaška natjecanja u predjelu zvanom Vinica. Pruga je iznosila 10 km. Nastupilo je 8 natjecatelja, od kojih su se plasirala samo dvojica i to prvi Ivo Pavlović, za 58 min., a drugi Josip Prvić, za 58.30 minuta.

Skijaški izlet podružnice HPD »Diljgora« u okolicu Begovhana u Bosni. Nakon mnogih dogovora i pregovora prihvatiše petorica Diljgoraša poziv za izlet na 2. i 3. veljače u Begovhan te odande na skijaške terene. Nadoše se u večer 1. veljače na kolodvoru, odakle se u najljepšem raspoloženju, veselju i šali zaputiše u bosanske krajeve. U veselom društvu vrijeme brzo prolazi: Derventa, Zavidovići, Žepče — i evo ih već u Begovhanu, gdje im je u pilani Našičke d. d. bilo sve pripravljeno za noćenje. Susretljivošć uprave toga društva imali su izletnici sutradan na raspaganje šumsku željeznicu, koja ih odveze lijevom obalom rijeke Bosne, a onda uz potok Bistričak, kojih 16 km do donje stanice teretne žičare. Od ove stanice podoše dalje uz brdo pješke — prema selu Šerići (811 m), gdje ih dočeka i pozdravi seoski muktar (knez). Od ovog sela dalje teren je sve strmiji i teži za uspon. Vjetar žestoko puše, počinje da pada i novi snijeg, dok je stari već dosta visok i povoljan za skijanje. Sa jedne livade ispod kote 1374 neopisiv je pogled na okolinu, koja bi mogla

oduševiti i najboljeg skijaša. Ovuda se prostiru nepregledni pašnjaci, koji su samo tu i tamo ispresjecani malim šumama. Prekrasan je pogled i na susjednu sniježnu piramidu Vlašića, pa dalje na Krušicu, Vranicu, Hranisavu itd. Kako je već bilo dosta lasko, to se je morala zabaciti namjera da se produži za Vlašić i Devčane pa nakon odmora i okrepe u nekoj ovčarskoj kobili krenuše planinari natrag u Ševiće. Pri povratku navratiše se na Jidovac (1367 m), ispod kojega se u naglome spustu povratiše u Ševiće. Počašćeni mlijekom i sirom provedoše izletnici sa muktarom i begom ugodnu večer. Kod seoskih glavara i prenoćiše. Jaka jugovina i mokri snijeg nisu obećavali za sutra osobiti dan. Pa ipak se drugi dan vrijeme promijenilo, nestadoše oblaci a sunce zasja sve jače i jače. Povoljni i prostrani tereni u neposrednoj blizini mjesta pružiše Diljgorašima nekoliko sati nezaboravnog užitka. Nemogoće se rastati od prostranih poljana, na kojima ostaviše tragove u svim smjerovima. Oprاشtanje i povratak uz žičaru do donje stanice, a odavde vagonetom u Begovhan.

Diljgoraši

Izlet Ski-sekcije HPD »Mosor«. Pod naslovom: »U opojnom zagrljaju sunca i snijega« čitamo u Splitskom »Novom Dobu« od 5. II. 1935 opis ovog uspjelog izleta naših Mosoraša na Vaganj, Vješću Goru i Kamešnicu. »Pri zboru na vježbalištu pod Vaganjskim sedlom bilo je ravno 49 vozača. Dok početnici ostadoše da se ondje marljivo vježbaju i pripremaju za veće ture i odvažnije spustove, dotle se jedan dio uvježbanih uputio smjerom Vješće Gore, a drugi prema skloništu prof. Giromette (1500 m) na Kamešnicu. Članak završava o veselom povratku skijaša u Split, koji su bili ushićeni neopisivim doživljajima, kojih se do opojnosti nauživaše na ovoj lijepoj i zdravoj ekskurziji, a u opojnom zagrljaju sunca i snijega.«

Iz uredništva

Ispravak. Ispod prve slike na drugom prilogu u »Hrvatskom Planinaru« za mjesec veljaču treba da стоји место Bjelasica — Bjelolasica. Na kraju članka: Cveto Švigelj — »Sa fotokamerom kroz Julijiske Alpe« treba da stoe (na str. 58) slova L. Z. Molimo da se ovo ispravi.

SADRŽAJ: Ć. Bronić: Promina (1148 m), str. 65. — B. Roubakine: Nekoliko iskustava iz umjetnosti fotografiranja u planinama (sa 4 slike na prilogu), str. 67. — Dr. K. Bošnjak: Čabulja planina (sa 3 slike na prilogu), str. 76. — B. Regner: Pioniri planinarstva u Splitu, str. 82. — Dr. Vj. Kušan: Planinarstvo sa zdravstvenog gledišta, str. 87. — Dr. F. Kušan: Josip Pasarić, str. 90. — Razne vijesti, str. 90. — Časopisi, str. 92. — Društvene vijesti, str. 93. — Iz zimskog sporta, str. 95. — Iz uredništva, str. 96.

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu i to u prvoj polovici mjeseca. Pretplata stoji godišnje: za društvene članove, dake i naučnike Din. 50.—, za nečlanove Din. 60.—; za inozemstvo Din. 70.—. Pojedini broj stoji Din. 5.—. Pretplatu, oglase i reklamacije prima HPD Središnjica u Zagrebu, Varšavska ulica 2a. — Odgovorni urednik: Dr. Fran Kušan, Vinogradnska cesta 33/I. — Rukopisi se šalju na urednika. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tisk: »Tipografije« d.d., Zagreb, Preobraženska 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47.